



Osmanlı

4

TOPLUM

EDİTÖR
GÜLER EREN

BİLİM EDİTÖRLERİ
DOÇ. DR. KEMAL ÇİÇEK
CEM OĞUZ

YENİ TÜRKİYE YAYINLARI



TEKNİK KOORDİNATÖR
MURAT OCAK

GÖRSEL YÖNETMENLER
HATİCE KOT / ERSİN BALCI

GÖRSEL YÖNETMEN YARDIMCILARI
SEVGİ ÖZÇELİK / LEVENT ELPEN / AYŞE BALCI

DİZGİ GRUBU
ALİ TAŞTEPE / Ö. FARUK TAŞTEPE / ADEM TEMİZKÖK
ALİ ŞİMŞİR / EMRE TAŞTEPE / GÖKHAN ÖZEN
FAHRİ UZUN / AHMET MAYALI

RESİM TARAMA
HAMDİ ALKAN

TASHİH GRUBU
OYA AKBAŞ OCAK / ELNUR AĞAOĞLU / KAZIM BİLGE
AHMET KARAÇAVUŞ / HALİT ÜNSAL / SEVİL DÜNDAR
AYLA YILDIZ / MEHMET LÂLE / EMİNE ÖZDEMİR
SERAP DÜNDAR / HÜMEYRA SAK / ÖZLEM ATA

GRAFİK TASARIM
YAZİEVİ İLETİŞİM HİZMETLERİ

DİZGİ
GÖKÇEN TEKNİK

BASKI
SEMİH OFSET

CİLT
BALKAN CİLTEVİ

YAYIN KODU
ISBN 975-6782-03-X (TAKIM)
975-6782-07-2 (CİLT)

YAYIN YERİ VE TARİHİ
ANKARA 1999

Yan Kağıt Ebrûsu: Mustafa Düzgünman



YENİ BELGELERİN IŞIĞINDA RUMELİ YÖRÜKLERİ

YRD. DOÇ. DR. MEHMET İNBAŞI
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ

Osmanlı toplumsal yapısı, basit olarak yönetenler ve yönetilenler diye iki gruba ayrılabilir. Yönetici kesimini teşkil eden askerî sınıf, kendi içerisinde bir homojenlik arzemesine karşın, reaya sınıfı devlet içerisinde sosyo-politik konum, etnik köken, dinî inanç, merkezi otorite ile ilişkiler bakımından heterojen bir yapı göstermektedir. Bu farklılıklardan dolayı devlet, reayanın tasnifinde çeşitli özellikleri kriter olarak kullanmıştır. Bu kriterin başında din faktörü gelmektedir. Buna göre Osmanlı reyası müslim ve gayr-i müslim olarak iki ana gruba ayrılmıştır. Ancak bu iki grubun içinde de farklı sosyal yapılaşmalar vardır. Bu sosyal yapılaşmaların devlet tarafından tasnifinde ise etnik menşei, ekonomik faaliyet ve yaşayış tarzı gibi kriterler göz önüne alınmıştır. Osmanlı toplumunun bu heterojen yapısı içinde, nüfusun büyük kesimi yerleşik bir hayat yaşamaktaydı. Fakat nüfusun önemli bir kısmı da göçebe hayatı sürdürmekteydi. Ekonomik bakımdan hayvancılıkla uğraşan ve birçok sosyo-ekonomik fonksiyonlar üstlenen göçebeler, hayvancılığa bağlı olan hayatlarını sürdürebilmek için, yaylak-kışlak mahalleri arasında, mevsimden mevsime yer değiştirmekteydiler. Şüphesiz bu hayat tarzı, yerleşik hayattan oldukça farklı durumdaydı.¹ Belirtilen bu yaylak ve kışlak mahalleleri arasında hayatını devam ettirenler, yaşadıkları bölgelere göre Yörük ya da Türkmen adıyla anılmaktadırlar.

Yörük-Türkmen Adı: Yörük, Anadolu'da ve Rumeli'de göçebe hayatı yaşayan Türk kabilelerine verilen umumi isimdir.² XVI. ve XVII. yüzyıllarda Anadolu, Suriye ve Irak'ta yaşayan Türk teşekkülleri Yörük ve Türkmen adları ile iki kola ayrılır. Türkmen adı, Anadolu'nun Kızılırmak'tan itibaren doğu ve güneyde kalan bölgeleri ile Suriye ve Irak'ta yaşayan aşiretler tarafından

kullanılmaktadır.³ Halep Türkmenleri, Yeni-il Türkmenleri⁴ bunun en güzel örneğini sergilemektedir. Yörük adı ise Kızılırmak'tan Adalar ve Marmara Denizi kıyılarına kadar uzanan yerlerdeki teşekküller ile Rumeli'de bulunan cemaatleri genel olarak ifade etmektedir.⁵

Batı Anadolu'da özellikle yörük menşei askerlerin çokluğu; bu bölgede gazi beyliklerinin kuruluşunda ve batıya doğru fütûhat hareketinin genişlemesinde bunların büyük rolleri olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.⁶ Osmanlı Devleti'nde konar-göçer olarak bilinen Yörük ve Türkmenler hem devletin kuruluşunda, gelişmesinde, dinamik bir fetih politikası oluşturmasında önemli bir rol oynamışlar, hem de devlet bunları başıboş bırakmamış, merkeziyetçi bir idare tarzı ile daima kontrol altında tutmuş ve istifade yoluna gitmiştir.⁷ Bunlar batıya doğru yeni ele geçirilen topraklarda yerleştirilmiş, böylece göçebe unsurlar kısmen yerleşik hayata geçirilmiştir. Rumeli'nin Türkleştirilmesinde bu yörük gruplarından geniş ölçüde faydalanılmıştır.⁸

Osmanlı Devleti'nde Balkanlar'daki Türkmenler tamamen "Türk" ismiyle değil de "Yörük" ismiyle bilinirler. "Yörük" kelimesi orijinal olarak, Batı Anadolu'dan Balkanlar'a göç etmiş, reaya arasında özel statüye sahip göçmen hayatı yaşayan bürün gruplara verilen idarî ve malî bir terim olarak Osmanlı hukukunda ve teşkilatında kullanılmaktaydı.⁹

Rumeli'nin İskânı: Bilindiği üzere Osmanlı Devleti'nin gelişme sahası hep batıya doğru olmuştur. 1345'te Karesi Beyliği'nin illhak edilmesi Osmanlı Devleti'ne Edremit Körfezi ve Kapıdağı arasındaki bölgeyi kazandırmış, böylece Osmanlılar Rumeli toprakları ile karşı karşıya gelmişlerdir. Bu tarihlerde Aydın ve Saruhan böl-



gesinde bulunan Türkmenler, Bizans'ın içinde bulunduğu durumdan istifade ile Rumeli'ye geçmeye başlamışlardır.¹⁰

Osmanlılar'ın Bizans'ın müttefiki olarak 1352'de Rumeli'ye ayak basmalarından ve 1354 yılında Gelibolu ve civarını ele geçirmelerinden¹¹ itibaren sistemli bir iskân politikasını yürürlüğe koymaya başladıkları görülmektedir.¹² Fetih hareketi genişledikçe buna paralel olarak yörük taifelerinin sayıları ve ehemmiyetleri de artmış daha sonra da bunlar askeri teşkilata bağlanarak kendilerine mahsus bir kanun ve nizam vücuda getirilmiştir. Esasında Türklerin Balkanlar'a gelmesi, Osmanlı fethinden çok önceye dayanmaktadır. Ortaçağın ikinci yarısından itibaren, Balkanlar'a muhtelif dalgalar halinde gelip, Bizans tarafından burada yerleştirilmiş olan pek çok Türk kavminin bulunduğu bilinmektedir. IX. asırda Bizans kaynaklarında Vardarlı Türkler diye zikredilen bazı Türk gruplarının Selanik civarına yerleştikleri kayıtlarda geçmektedir.¹³

Osmanlılar, bir Türk-İslam imparatorluğu kurarken rakip ettikleri iskân ve kolonizasyon usullerinin önemli özelliklerinden biri de, bir taraftan Anadolu'dan Rumeli'ye gönüllü yiğitleri ve bazı aşiretleri geçirme işi devam ederken, diğer taraftan yeni fethedilen memleketler halından özellikle tüccar ve san'at erbabı olan bir kısım hristiyanları da Anadolu'ya getirmek suretiyle aksi yönde bir insan nakli ve tehcirine ehemmiyet vermiş olmalarıdır. Fethedilen yerlerde bir kısım halkı memleket dahilindeki diğer kasaba ve köylere dağıtmak ve o zamana kadar iskân edilmemiş olan yerlerde bu gibi sürgünlerle yeni köyler kurmak geleneği, Osmanlılar'da öteden beri tatbik edilen bir metot idi.¹⁴

Osmanlı fetihlerinin Balkanlar'daki ilk mimarları ve öncüleri hiç şüphesiz tarikat şeyhleri ve dervişlerdir. Bunlar Osmanlı ordusunun gelip bölgeyi fethetmesinden önce bir anlamda halkı psikolojik olarak bu fethetme hâle getiriyorlardı.¹⁵

Osmanlılar tarafından iskâna tabi tutulan Türkmenler, Anadolu'dan Rumeli'ye dillerini ve kültürlerini de getirdiler. Bunların çoğu yeni isimler altında yeni köyler ve yerleşim birimleri kurdular.¹⁶ Bu yönüyle Osmanlı fetihlerinin geçici macera ve çapulcu hareketi değil, kesin bir yerleşme ve yurt tutma gayesini hedefledi-

ği aşıkardır. Dolayısıyla Balkanlar'ın fethi sırasında buradaki bazı muayyen bölgeler yoğun bir göç ve iskân hareketine sahne olmuş, kurulan iskân birimleri ile boşalmış topraklar şenlenmiş ve işlenmeye başlamıştır.¹⁷ Özellikle fetih sırasında köy ve kasabalarını terkederek başka bölgelere kaçanların yerlerine Türkmenler nakledildiğinden buralara kısa sürede yapılan han, hamam, cami ve mescid gibi Türk-İslam eserleri, şehirlerin görünümünü değiştirmiş ve âdeta bir Anadolu şehri haline getirmiştir.¹⁸

İşte şartları ve özellikleri belirtilen bu iskân tiplerine uygun olarak Anadolu'dan pek çok Türkmen Rumeli'ye nakledilmiştir. 1361 yılından itibaren Edirne'nin fethi ve devlet merkezinin buraya nakledilmesi ile birlikte Rumeli'ye yapılan göç hareketlerinin artmaya başladığı görülmektedir. Sultan I. Murad zamanında Lala Şahin Paşa'nın Kavala, Drama, Serez ve Karaferye havalisini fethetmesini müteakip 1374-75 yılları arasında Saruhan Bölgesi'nden Serez taraflarına Türkmenler nakledilmiştir.¹⁹ Yıldırım Bayezid döneminde de tuz yasağını ihlal eden, Saruhan bölgesindeki bir kısım Türkmenler göç ettirilmiştir. Bu hususta Aşıkpaşazâde'de "... Saruhan ilinin göçer halkı vardı. Menemen Ovası'nda kışlardı ve ol iklimde tuz yasağı vardı. Anlar ol yasağı kabul etmezdi. Bayezid Han'a bildirdiler. Oğlu Ertuğrul'a haber gönderdi. O göçer evleri her ne kadar varsa iyice düzene almasını yarar kullarına ısmarlayasın, Filibe yöresine göndersin dedi. Ertuğrul dahi babasının sözlerini kabul etti. Ol göçer evleri gönderdi. Getirtip Filibe yöresine kondurdular. Şimdiki zamanda Rumeli'de Saruhan Beğlü dedikleri anlardır..." şeklinde bir kayıt vardır.²⁰

Yıldırım Bayezid, Rumeli'nin Türkleşmesinde büyük gayret sarfetmiştir. Nitekim Üsküb ile Niş arasındaki araziye müslüman Türkleri yerleştirmiştir.²¹ Serez ile Filibe havalisi ve Üsküb arasında yoğun bir şekilde bulunan yörüklerin ilk gelişleri, XIV. yüzyılın son çeyreğinde görüldüğü için, yine yoğunluk arzeden diğer bölgelerin de aynı zamanda iskân edildiği söylenebilir.

Timur'un Anadolu'yu istilasından sonra da göçler yoğunlaşmış, kardeşler arasındaki mücadele sırasında kuvvetli ve nüfuzlu Türk unsurlarını kendi taraflarına çekmek için Rumeli'ye Türkmenler sevk edilmişlerdir. İskilip ve Kastamonu bölgesinden birçok Tatar ve Yörük



bu dönemde Filibe'ye yerleştirilmiştir.²² Çelebi Mehmed döneminde ise Yörgüç Paşa tarafından isyanları bastırılan Tatarlar da, Dobruca bölgesine sürgün edilmiştir. II. Murad ve Fatih Sultan Mehmed döneminde de kalabalık gruplar halinde göçler devam etmiştir.²³ Bundan sonraki yüzyıllarda göç ve nakil hareketi yavaşlamasına rağmen, XVI. asrın sonuna kadar devam ettiği görülmektedir.

Rumeli'de iskâna tabi tutulmuş olan bu yörükler, Bulgaristan'da Ofcabolu Yörükleri, Doğu Rumeli'de ise Kocacık Yörükleri yoğun olarak bulunmaktaydı.²⁴ Üsküp ile Priştine arasındaki bölgede bulunan ve Sırpça konuşan Katoliklerin çoğu bu Yörükler sayesinde İslâmiyet'i kabul etmişlerdir.²⁵ Bu hususta pek çok tahrir defterinde kayıtlar vardır.²⁶ Rumeli'deki bu nüfus artışı XVI. yüzyılda da devam etmiş ve yüzyılın başında 37.435 Türkmen'in nakledilmesiyle de buradaki müslüman nüfusun sayısı 194.958'e yükselmiştir.²⁷

Yörük Teşkilâtı: Rumeli'de yörüklerin sayılarının gittikçe artması ve İstıranca Dağları ile Rodop Dağları'nın tümüne, Tuna Nehri boylarından Şar Dağı'na, Makedonya'ya kadar bölgelerde yayılıp irili-ufaklı cemaatler halinde yurtlanmaları, bu yörelerdeki dağ, tepe, yaylak ve akarsu civarlarında zamanla yerleşik hayata geçerek kurdukları köylere kadar uzanmaları²⁸, Osmanlı Devleti'ni bu yörüklerden istifade yoluna sevk etmiş, bu sebeple de onlar için ayrı ayrı kanun ve nizamlar hazırlanmıştır. XV. yüzyıl ortalarından itibaren askerî ve stratejik vazifelerde önemli roller oynamaya başlamışlar, XVI. asır ortalarından itibaren de ordu ve devlet işlerinde hizmet alan askeri bir sınıf haline gelmişlerdir.²⁹

Yörüklerin isimleri ve onlarla ilgili kanuni düzenleme, ilk defa Fatih Kanunnâmesi'nde yer almış, buna göre kurulan yörük teşkilatı, idârî ve askerî maksatlara cevap verecek şekilde tanzim edilmiştir. Kanuni döneminde ise, Rumeli'deki yörüklerin hukukî statüsünü, bunlarla ilgili, askerî, malî mükellefiyetleri ihtiva eden mufassal Yörük Kanunnâmeleri düzenlenmiştir.³⁰ İdarî teşkilata göre Rumeli'deki yörükler ordu içinde ve ordunun geri hizmetinde muayyen bir görevi olan diğer askerî sınıflar gibi bir birimdir. Zira yörük, Rumeli'de askerî bir sınıftır ve bu sınıf, tamamen yörük grupları içerisinden seçilmektedir.³¹

Rumeli'deki yörük grupları başlangıçta ya başlarındaki reislerin adına, ya herhangi bir farklı mümeyyiz vasıflarına veya en çok yoğun buldukları bölgelerin isimlerine göre adlandırılmışlardır.³² Resmî işlemlerde de bu isimlerle tanınmışlar, oluşturulan gruplara göre de ayrı ayrı defterler düzenlenmiş, bunların bir sureti merkeze gönderilmiş, diğer sureti de yörük beylerine verilmiştir. Bu yörükler buldukları yerlerde tımar, has ve ya evkaf toprağında mülkiyet altına girmişlerdir. Ancak yağcı, küreci, doğancı gibi teşekküllerde görev alsalar bile, belli bir nizama bağlanmışlardır.³³ Yörüklerin belli bir mekanı yokmuş gibi görülürse de, belli mekan ve zaman kayıtları ile bağlı oldukları anlaşılmaktadır. Hizmetleri karşılığında da belli muafiyetlere sahip idiler.³⁴

Osmanlı Devleti, Rumeli'de yapılacak askerî hareketlerde ve gerekli zamanlarda devlet himayesinde kulanmak ve seferlerde orduyu takviye etmek amacıyla hem Rumeli yörüklerini, hem de Rumeli'deki Tatarları, "Eşkinci" adı altında teşkilatlandırmıştır.³⁵

Yörükler, "Ocak" diye isimlendirilen sistemle organize edilirdi. Bu Ocak, belli sayıda aile ünitesinden oluşurdu.³⁶ Osmanlı Kanunnameleri'ne göre Yörükler, Fatih devrinde 24'er kişilik ocaklara ayrılmış, her biri için de "Ocak" tabiri kullanılmıştır. Bunların biri eşkinci, 3'ü çatal, 20'si de yamaktır. Bu sayı Kanuni döneminde bir kişi artırılarak 25 kişiye çıkarılmış olup bunlardan 4'ü çatal, 1'i eşkinci, 20'si de yamaktır. Eşkincilerden her yıl bir kişi göreve gitmekte ve buna da "benevbet" denilmektedir. III. Murad zamanında seferlerin uzaması sebebiyle bu sayı 30'a yükseltilmiş, bunlardan da 25'i yamak, 1'i eşkinci, 4'ü de çatal kaydedilmiştir.³⁷

Eşkinci yörükleri, zeamet birimleri halinde olup, bu birimlerden her birinin başında bir zâim, ihtiyaç kadar subaşı ve kadı bulunurdu. Yörük sınıfı içinde en kalabalık grubu eşkinci ve yamaklar oluştururdu. Eşkinci, kendi işiyle uğraştığı halde, sefer esnasında techizatlı olarak sefere eşen, yani katılan kimsedir. Çatal ise; o yıl nöbeti olmayan yani sefere katılmayan eşkinciye verilen isimdir. XVI. yüzyılda yaklaşık olarak eşkinci yörüklerinin sayısı 25.620 olup bunlardan 1.017 tanesi nöbetlidir. Yamaklar ise, sefere giden eşkincilerin harçlıklarını kanuna göre tayin edilen ölçüde ve avârız vergisi karşılığı olarak eşkincilere sağlamakla yükümlü olan kimselerdir.



Sefer zamanında yamaklar eşkincilere 50'şer verirlerdi. Bu sebeple kendilerine ellici denilmekteydi.³⁸

Yörüklerle ait kanunnamelerde hemen hemen aynı hususlar ele alındığı için burada sadece bir yörük kanunnamesi ele alınmıştır. Bu kanunname Ofcabolu Yörükleri'ne ait olup aşağıda zikredilmiştir.³⁹

“Kanunnâme-i Yörükân Ofcabolu

Çün hazret-i izzet celle zikruhü selâtin üli'l-emr ve havâkin-i zül-kadr-i âmmе-i îbâd üzere mümtaz kılıb umûr-ı cumhûr-ı kâffe-i re'aya ve tenkid-i ahkâm-ı cümle-i berâya-yı eyâdi-i iktidarlarına tevîz eyledikte civân-ı ecnâd u erbâb-ı cihadden her sun-ı bir emri ta'yin idüb hususen ki ahali-i ahbiye hakkında sâdır olan ayin-i devlet-i hakânî ve kavânîn-i divân-ı Osmânî fermân-ı âlişân-ı zill-î Rabbânî budur ki;

Meselâ defter-i şâhide eşküncü, yörük ve tatardan yirmibeş neferi bir ocak, beş neferi be-nevbet eşküncü, yirmi neferi yamak kayd olub sefer-i hümayun ve hizmet-i pâdişâhî vakî oldukda nevbetlü eşküncü yamaklarından avârız-ı divâniye mukabelesinde kanûn-ı kadîm-i sultânî muktezâsınca ellişer akçe harclık alub sefer ederler ve sefer olmayacak eşküncü yamaklarından nesne almazlar.

Amma subaşılar ve çeribaşıları, her yıl Mart ibtidâsında alurlar zirâ bunlar sipahi kısmındadır. Subaşılar ve çeribaşılar her yıl aldıkları bâ'isden müzevvelerinden ellişer ve mücerredlerinden yirmi beşer akçe resm-i yamak alırlar, eşküncüler eşdikleri vakit hizmet mukabelesinde olmağın müzevvec ve mücerred i'tibarı etmeyüb ellişer akçe resm-i yamağı tamam alırlar.

Ve bir yılda iki defa hizmet vaki' olursa yamaklar ellişer akçe rusûmu heman bir kerre vereler, tekrar hizmet vaki' oldu deyu teklif eylemeyeler.

Hizmete varan nevbetlü eşküncüler yamakdan cem' olan ellişer akçeyi taksim eyleyeler.

Madem ki yamaklar ellişer akçe rusûmu edâ edeler, teklif-i avârız hilaf-ı emirdir.

Ve cürm ü cinâyetleri ve resm-i arûsiyyeleri ve sayır bâd-ı hevaları kendi subaşılarındır. Sefer ve hizmet vaki' oldukda beş nefer eşküncüden her kangısı eşer ise koyun resmi vermez, eşmedikleri yıl üç koyuna bir akçe verirler. Ve sahib-i özürlü olan eşküncüler subaşıları ma'rifetiye-

le bedel tutmak emirdir. Mariz hususunda bedel makbul değildir denilmeye.

Eşküncüden ve yamakdan ve evladından birisi bir suretle doğancılığa ve toycalığa ve gayr-i hususa yazılıb ehl-i berat olsalar eşküncülüğü ve yamaklığı mukarrerdir. Ehl-i berat olmağla halas olmazlar. Nihayet beratlarında her ne hizmet emr olunduysa ânî dahi eyleyeler. Berât bahanesiyle bi'l-küllîye cinsinden ihrac olunmak memnu'dur. Bunların gibilerin dahi cürm ü cinayetleri ve resm-i arûsiyyeleri ve sayır bâd-ı hevaları kendi subaşılarındır.

Ve zikr olan tayifeden birisi bir vechile ser-askerliğe ve müsellemlığe ve çeltükçülüğe ve tuzculuğa ve yaycılığa ve küreciliğe ve akıncılığa yazılınsalar, vech-i meşrûh üzere cinsinden çıkmazlar. Şöyle ki vilayet defterinde dahi gayr-i yere yazılınsalar yine eşküncülüğü ve yamaklığı eyleyeler.

Ve eşküncü tayifesinden ba'zı pîr-fânî veya müflis olub hizmet-i pâdişahiye iktidarı olmayub ve yerine yazılmağa yarar oğlu dahi olmasa, eşküncülükten feragat edüb yamak olub yamakdan yararcası eşküncü oğulları ve karındaşları yamak olmak kânûn-ı kadîmdir.

Ve tayife-i mezburenin utekası ve haric vilayetten ve Anadolu'dan gelüb aralarında te'ehhül edüb kimesnenün defterine yazılı ve niza'lu olmayanlar ve kapularında te'ehhül edüb kimesnenin defterine yazılmayub ve kapularında hizmet ederken imana gelüb tavattun edüb kalan Abdullah oğulları yörüğe halt olup eşküncü ve yamak yazılmak kânûn-ı kadîmdir.

Ve yörük zeameti serbesttir ve rüsûm-ı serbestiyesine sancak beğleri ve gayr-i dahl eylemek hilaf-ı emirdir. Meğer ki cürm-i galizi olup ve kat-ı 'uzva müstehak olanları hükm-i kadî lahik olduktan sonra kendi subaşılarını ma'rifetiye şenaat eyledikleri yerde sancak beğleri ve yerlerine duran âdemleri günahlarına göre siyaset eyleyeler. Bedel-i siyaset nesnelere alub salıvermeyeler.

Ve şol eşküncüler ki emr-i padişahi ile sefer ve hizmet vaki' olub nevbetine eşmese siyasetleri kendi subaşılarının- dır. Sancak beğlerinden ve gayriden kat'a kimesne dahl ve tea'ddi eylemek hilaf-ı emirdir.

Ve yörük lâ-mekandır. Ta'yin-i toprak olmaz. Her kande dilerse gezerler.



Gezende olmağla dutdukları yava u kaçkun her kanda dutarlarsa müjdegânesi ve müddet-i örfiyyesi tamam olanların tasarrufu kendi subaşılarınındır.

Ve resm-i arûssiyye bâbında bâkire ile seyyibe ale's-sevâdır toprak itibarı olunmaz.

Ve şol yörük ki göçer konar olmayub bir yerde temekkün edüb çiftte ve çubuğa malik olsalar tamam çiftlik yer dutan on iki akçe ve nısf çiftlik yer dutan altı akçe resm-i çift sahib-i tımara vereler.

Ve öşrü getürmek harmanları kangı karye sınırunda vaki' olursa ol karyede olan sipahi anbarına ileteler, gayrı yere iletmeyeler.

Ve çifti olmayan müzevveç yörükler oturdukları karye sipahisine altışar akçe resm-i duhânî vereler.

Ve zikr olan tayife bir tımar sınırunda ba'zı müddet tavattun edüb zira'at eylediklerinden sonra göçüb gayrı yere vardıkda, sahib-i tımar sair reaya gibi cebrî yine getürmeyeler veya çiftbozan resmi deyu nesnesin almayalar. Zira yörük lâ-mekan olmağın bunların gibi tek-lifâtdan berfîlerdir.

Ve eşküncü tatar tayifesi dahi bu minval üzere mukarrerdir. Ve zikr olan tavâif-i ecnas-ı muhtelifedir. Kendü cinsinden gayrıya ve müselleme eşküncü ve yamak yazılmayalar.

Ve yörük tayifesinin haric ez-defter olan haymânele-ri defter-i kadimde subaşılarına hasıl kayd olunmuş idi. Haliya zikr olan yörük tayifesi tahrir olunub âsîâtâne-i sadete arz olundukta rüsûm-ı haymâneye bedel mezbur yörük haymânesinden yamak ta'yin olunmak ferman olunmağın vech-i meşrûh üzere defter-i cedide kayd olundu ki min'ba'd mezbur yörük subaşıları kendülere yamak tayin olunandan ma'ada yörük haymânasına dahl ve taarruz eylemeyeler.”

Kanunnâmede ve Yörüklerin idari teşkilatı kısmında belirtildiği gibi, yörüklerden 25 nefer, bir ocak olarak değerlendirilmiş, bunlardan beş neferi be-nevbet eşkinci, yirmi neferi ise yamak kaydedilmiştir. Bunlar avârız-ı divaniye karşılığında 50'şer akçe harçlık alıp sefer hizmeti yapmaktaydılar. Subaşılar ve çeribaşılar evlilerden 50, bekarlardan da 25 akçe yamak vergisi almaktaydılar. Yine kanunnameye göre 5 nefer eşkinciden hangisi sefere çıkarsa koyun vergisi vermeyip sefere çıkmadığı zaman da üç koyuna bir akçe vergi verirlerdi.

Yörüklerden ziraatle uğraşanlardan bir tam çiftlik yerde ziraat yapanlar 12 akçe, yarım çiftlik yer tasarruf edenler de 6 akçe çift vergisi öderlerdi. Çifti olmayan evli yörükler oturdukları köyün sipahisine 6 akçe resm-i duhan verirlerdi.

Kanunnâmede de belirtilen bu mükellifetleri yerine getiren yörüklerin bir kısım görevleri vardı. Osmanlı Devleti'ndeki yörüklerin hareket ve faaliyetleri sıkı bir denetim altına alınmıştı. Devlet yörüklerin insan gücünü, bazı vergiler ve avârizdan muafiyet karşılığında çok amaçlı olarak organize etmiş ve onlardan faydalanmıştı. Yörükler devlet tarafından ihtiyaç halinde ulaşım ve askeri amaçlar için kullanma yanında, maden işletme, arazilerin tekrar nüfusa açılması, kapalı dağ geçişlerinin yapılması ve asayiş sağlama gibi görevlerde kullanılmıştır.⁴⁰

Rumeli'de bulunan yörüklerin icra ettikleri görevler şunlardır:

1. Sahillere yerleştirilip gemi malzemesinin temini ve gemi yapımı
2. Yolların emniyeti, tamir ve bakımı⁴¹
3. Derbendcilik hizmeti⁴²
4. Menzillerde zahire toplanması
5. Madenlerin işlenmesi⁴³
6. Sefer sırasında askeri malzeme ve topların nakliyesi
7. Pirinç yetiştirilmesi
8. Ordu için at yetiştirilmesi ve eğitimi
9. Kale ve hisar muhafızlığı⁴⁴

Bu ve bunlar gibi birçok hizmeti ifâ eden yörüklerden devlet geniş olarak istifade etmiştir.

Rumeli'de bulunan önemli yörük grupları şunlardır: Naldöken Yörükleri, Tanrıdağı Yörükleri, Selanik Yörükleri, Ofcabolu Yörükleri, Vize Yörükleri ve Kocacık Yörükleri'dir.⁴⁵

KOCACIK YÖRÜKLERİ

Kocacık isminin menşei hususunda Gökbilgin'de bazı açıklamalar vardır. Buna göre; yörüklerin bazen başlarında bulunan reislerinin adını aldığı bilinmektedir. Koca Hamza Yörükleri bu gruptandır. Yanbolu'da Kocaeli Nahiyesi Çölmek Köyü'nde yeniçeri âyanından Mus-



tafa Bey'e ait mülkte, Koca Hamza Yörükleri kayıtlıdır. Adı geçen bu bölgede sonraki tahrirlerde Kocacık Yörükleri diye isimlendirilen yörük gruplarının çok sayıda kaydedilmiş olduğu görülmektedir. Bu yörük grubuna ismini veren Koca Hamza'nın kimliği hakkında net bir bilgi yoktur. Koca Hamza'ya mensup yörükler, topluluklarını ve buldukları yerlerdeki yoğunluklarını muhafaza ettikleri için, adlarında küçük bir değişiklik göstererek Kocacık Yörükleri şeklinde devam etmişlerdir. Umumiyetle Türk halkında, bilhassa yörüklerde bir vasıf taşıyan bir ad, bazen isim bazen de sıfat kaldırılarak kalan kelimelerin sonuna, ce, ca, cık, cik gibi eklerin ilavesi ile ifade edilmektedir. Hacı Nasuh-Nasuhce, Kara Evren-Evrencik gibi. Buradan hareketle XVI. ve XVII. yüzyıllarda Edirne, Kızılağaç ve Yanbolu havalisinde ayrı bir teşkilat olarak görülen Kocacık Yörükleri'nin, Koca Hamza Yörükleri'nin bir devamı olduğu söylenebilir.⁴⁶ Ankara'daki Kocacık Yörükleri'nin Rumeli'ye nakledildiği, XV. ve XVI. yüzyıllarda buralarda yerleştirilmiş olduğu ve bu sebepten Kocacık adını aldığı ihtimali de vardır. Fakat bunu ispat edebilecek bilimsel bir kayıt yoktur. Dolayısıyla defterlerde kaydedilmiş olan "Yörük-i Koca Hamza" cemaatinin sonradan Kocacık adını aldığını kabul etmek durumundayız. Nitekim 1456 tarihli defterde, Koca Musa Köyü'nde Koca Hamza Yörükleri'nin yoğun olarak bulunduğu, 1543 tarihli defterde ise aynı köyde bu defa Kocacık Yörükleri'nin olduğu kaydedilmiştir.⁴⁷

Gökbilgin, Kocacık Yörükleri'ne ait olarak İstanbul'da Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde 4 tane Tapu-Tahrir Defteri olduğunu belirtmektedir. Gökbilgin'in belirttiği bu defterler, 1543 tarihli Tapu-Tahrir Defteri 222, 1584 tarihli Tapu-Tahrir Defteri 614 ve XVIII. yüzyıla ait noksan olup birbirlerinin sureti olarak değerlendirilen 1642 tarihli Tapu-Tahrir Defteri 770 ve 1665 tarihli İbnü'l-Emin Dahiliye 327 numaralı defterlerdir.⁴⁸

Bu defterlerin haricinde İstanbul'da Başbakanlık Osmanlı Arşivi Maliye'den Müdevver Defterleri (MAD) arasında 5809 numarada kayıtlı, Kocacık Yörükleri'ne ait mufassal bir Tapu-Tahrir Defteri daha bulunmaktadır.⁴⁹ Bu defter 13,5x40,5 cm ebadında olup 40 sayfadır. 1-3. sayfaları boş olan defterin girişinde "Defter-i Yörükân-ı Kocacık" ibaresi yer almaktadır.⁵⁰ Kocacık Yörük-

leri bu defterde, yerleştikleri birimlere göre eşkinici ve yamak adı altında tek tek kaydedilmiştir. Defterin sonunda ise "Suret-i defter-i mufassaldır ki aslından nakl olundu, tahriren fî Evâsıt-ı Muharrem sene seb'a ve erba'in ve elf" müteakiben de "Tıbk-ı aslihî el-muta' bi-mennihi'l-fakîr ile'l-ganiyyü'l-kadîr Yahya b. Ali el-mevlâ hilâfe bi-mahkeme Davud Paşa bi-medîneti Kostantiniyye el-mahmiyye 'uffiye anhümâ" ibaresi kaydedilmiştir.⁵¹

Buradaki kayıtlardan da anlaşıldığı gibi, Kocacık Yörükleri'ne ait bu mufassal Tahrir Defteri, asıl defterin bir sureti olup Kadı Yahya b. Ali tarafından Evâsıt-ı Muharrem 1047/5-15 Haziran 1637 tarihinde yazılmıştır. Defterin her sayfası da Yahya b. Ali'nin mührüyle mühürlenmiştir. Defterdeki kayıttan, bu defterin tahrir yapıldıktan sonra sureti çıkarılarak Kocacık Yörükleri kadısına veya beyine verilmiş defter olduğu anlaşılmaktadır. Devlet merkezinde bulunması gereken bu defterin aslı, muhtemelen kaybolmuştur. Şu ana kadar Gökbilgin veya tarafımızdan asıl defterin bulunamaması, bu ihtimali kuvvetlendirmektedir. Ayrıca MAD. 6641 numaralı ve 7 Muharrem 1086/3 Nisan 1675 tarihli bir yörük defteri daha vardır.⁵²

Buna göre, Gökbilgin'in tespit ettiği, Kocacık Yörükleri'ne ait 1543, 1584, 1642 ve 1666 tarihli defterlere, tarafımızdan tespit edilen 1637 ve 1675 tarihli defterleri de ilave etmek gerekmektedir.

Kocacık Yörükleri'nin XVI. ve XVII. yüzyıllardaki yerleşim birimleri, ocak sayıları aşağıda bir tablo halinde gösterilmiştir. Buna göre, Kocacık Yörükleri'nin 132 yıllık bir dönemi Tapu-Tahrir Defteri'ne göre Tablo 1'deki gibidir:

Tabloda görüldüğü gibi, Kocacık Yörükleri'nin Tapu-Tahrir Defterleri'ne göre ocak sayısı bakımından en yoğun olduğu dönem, 1584 tarihidir. 1543'ten 1584'e kadar 41 yıllık süre içerisinde ocak sayısı 132'den 182'ye çıkmış, ancak 1637'de 65, 1642-1675 döneminde ise 18 ocağa kadar düşmüştür. Buradaki bariz düşüş, muhtemelen XVII. yüzyılda devlet teşkilatındaki bozulmalar sebebiyle, ciddi bir tahrir yapılamamasından ileri gelmektedir.

Ocak sayıları olarak verilen rakamlarda da birkaç hata vardır. Nitekim 1584 tarihli ve 614 numaralı Tapu-



TABLO 1: KOCACIK YÖRÜKLERİ

Yerleşim Biriminin Adı	1543	1584	1637	1642-1666	1675
Filibe	1	1	1	7	
Edirne	5	6	8	3	7
Kırk-Kilise	14	16	17	-	3
Baba Eskisi	1	1	1	-	-
Yanbolu	21	30	32	-	-
(Yenice-i) Kızıl Ağaç	4	5	5	-	-
Şumnu	8	14	-	2	-
Karin-âbad	13	11	-	-	-
Ahyolu	4	5	-	-	-
Rus Kasrı	11	12	-	-	-
Aydos	3	5	-	-	-
Pravadi	3	3	-	-	-
Varna	14	14	-	-	-
Tekfur-gölü	2	8	-	-	-
Hırsova	17	26	-	4	-
Silistre	5	8	-	1	-
Dobruca	6	-	-	-	8
Bergos	-	1	1	-	-
Akkerman	-	11	-	1	-
Bender	-	4	-	-	-
Kili	-	1	-	-	-
TOPLAM	132	182	65	18	18

Tahrir Defteri'nde Kocacık Yörükleri ocak sayısı "yekün 179 ocak" diye belirtilmiş,⁵³ ancak tarafımızdan tek tek yapılan hesaplamada 182 ocak olduğu tespit edilmiştir.⁵⁴

Tahrir Defterleri'ndeki bu kayıtlara rağmen, 1608 tarihli Aynî Ali Risâlesi'nde Kocacık Yörükleri bir yerde 68, diğer bir yerde 168 ocak olarak kaydedilmiştir.⁵⁵ Keza 1653 tarihli Sofyalı Ali Çavuş Kanunnâmesi'nde de Kocacık Yörükleri'nin ocak sayısı 168 olarak gösterilmiştir.⁵⁶ Aynî Ali Risâlesi'nde belirtilen 68 rakamı 1637 tarihli defterde kaydedilen 65 rakamına oldukça yakındır. Gerek Aynî Ali gerekse Sofyalı Ali Çavuş'un belirttikleri 168 ocak sayısı, Tapu-Tahrir Defterleri'nde maale-

sef tespit edilememiştir. Bununla beraber bu rakamlar, Kocacık Yörükleri'nin XVII. yüzyılın ikinci yarısında da yoğun olarak Rumeli'de iskan edilmiş olduklarını göstermektedir.

İncelemekte olduğumuz 1637 tarihli Tapu-Tahrir Defteri'ne göre Kocacık Yörükleri'nin eşkinci ve yamak sayıları aşağıda gösterilmiştir. Bunlar içerisinde sadece giriş kısmında eşkinci ve yamakların evli olanları müzevvec, bekar olanları da mücerred adı altında sayı olarak verilmiştir. Sadece bir yerde verilen bu sınıflamanın dışında kalan eşkinci ve yamaklardan evli ya da bekar olanlar, tarafımızdan tek tek sayılarak tespit edilmiştir. Buna göre Kocacık Yörükleri'nin eşkinci ve yamak sayısı Tablo 2'deki gibidir:

Kocacık Yörükleri ile ilgili olan bu defter üzerinde yaptığımız çalışmada, bir ilgi çekici husus daha görülmüştür. Bilindiği gibi III. Murad döneminden itibaren yörüklerin teşkilatı bünyesinde esas olan ocaklardaki nefer sayısı 30'a çıkarılmış olup, bunun 25'i yamak, 5'i de eşkinci kaydedilmekteydi. 1637 tarihli defterde de bu hususa büyük ölçüde riayet edildiği görülmektedir. Bununla birlikte bu defterde, yamakların sayısında bazı farklılıklar tespit edilmiştir. Bunun sebebi de zaim ve ser-asker gibi görevlilere değişik oranlarda yamak tahsis edilmesidir. Genel olarak benimsenen yamakların 25 sayısına rağmen, 35, 40, 45, 50 nefer sayısı yanında, 24 nefer sayısına da rastlanılmıştır.⁵⁷ Defterde kaydedilmiş olan eşkinci ve yamakların nerede oturdukları ya da nereden geldikleri de isimlerinin üzerine kaydedilmiştir. Rahman Obalı, Anadolu, Kurt Ali Obası, Karin-âbâd,

TABLO 2: 1637 TARİHİNDE KOCACIK YÖRÜKLERİ

Yerleşim Birimi	Ocak Sayısı	Eşkinci			Yamak		
		Müzevvec	Mücerred	Toplam Nefer	Müzevvec	Mücerred	Toplam Nefer
Edirne, Kırkkilise, Bergos, Y. Kızılbaş, Baba Eskisi	3	3	-	3	97	38	135
Filibe ve Rus Kasrı	1	5	-	5	15	10	125
Edirne	6	24	6	30	88	62	150
Kırkkilise	16	66	14	80	268	128	396
Baba Eskisi	1	4	1	5	18	7	25
Yenice-i Kızıl Ağaç	5	23	2	25	93	32	125
Bergos (Burgaz)	1	2	3	5	7	18	25
Yanbolu	32	139	15	154	631	294	925
TOPLAM	65	266	41	307	1217	589	1.806



Selmanlı, Sarı Hocalı, Germiyanlı, Yenişehirli gibi birçok farklı yerleşim biriminin kaydedildiği görülmüştür.

Yine bu defterde “ser-askerân” adı altında çeşitli görevlilerin kaydedildiği ve bunların isimlerinin yanına da “ba-berat, be-nevbet edâ-i hizmet ederler” ibaresinin yazıldığı görülmüştür. 1637’de Kocacık Yörükleri’nin zaimin kim olduğu belirtilmemiştir. Buna göre 1637’de Kocacık Yörüklerinin ser-askerlerin isimleri ise şunlardır; Oruc b. Mahmud, Yunus b. Mahmud, Emrullah b. Nasuh, Mustafa b. Hüseyin, Memi b. Hüseyin, Abdurrahman b. Seyyid Ali, Ma’den-i Sarı. Bunlar içerisinde Mustafa b. Hüseyin ile Memi b. Hüseyin’in ve Oruc b. Mahmud ile Yunus b. Mahmud’un kardeş oldukları görülmekle beraber en sonda kaydedilen Ma’den-i Sarı isminin neyi ifade ettiği tespit edilememiştir. Kocacık Yörükleri’ne ait olan bu defterde sadece, Yunus b. Mahmud’un ser-asker olarak bulunduğu grup içerisinde 2.000 akçelik yekün gösterilmiş, diğerlerinde ise herhangi bir rakam kaydedilmemiştir.

Kocacık Yörükleri’ne ait 1543 tarihli ve 222 numaralı Tapu-Tahrir Defteri ile 1584 tarihli ve 614 numaralı Tapu-Tahrir Defteri bilindiği gibi Gökbilgin tarafından neşredilmiştir. Burada Kocacık Yörükleri mensuplarının isimleri, mükellefiyetleri ve meskun oldukları yerler de tek tek verilmiştir.⁵⁸ Keza 1584 tarihli defterin başında bulunan Kocacık Yörükleri’ne ait Kanunnâme de hem Gökbilgin,⁵⁹ hem Barkan,⁶⁰ hem de Akgündüz⁶¹ tarafından neşredilmiştir.

Kocacık Yörükleri ile ilgili olarak, birçok defa sefere çağrıldıkları, maden hizmetinde buldukları, donanma hizmetine tayin oldukları, Bender ve Cankerman kalesinin tamirinde görevlendirildikleri, vefat eden yamakların yerlerine yenilerinin yazılması gibi hususlarda, Mühimme Defterleri’nde pekçok hüküm bulunmaktadır.⁶²

OF CABOLU YÖRÜKLERİ

Ofcabolu, Üsküp ile İştib arasında olup az engebeli ve göçebe yaşam tarzına uygun bir bölgenin adıdır. Merkez kasaba İştib’tir.⁶³ Bu yörük grubu Kosova ile Manastır arasındaki bölgede yoğun olarak yaşamaktadırlar. Bu bölgeler, Üsküp, Nökeric, İştib, Tatarpazarı, Filibe, Silistre, Tırnova, İhtiman ve Yanbolu’dur.⁶⁴ Ofcabolu Yörükleri ile ilgili olarak Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde üç tane defter bulunmaktadır. Gökbilgin, Ofcabolu Yörükleri ile ilgili olarak sadece 1566 tarihli bir defterin olduğunu, bunlarla ilgili başka deftere rastlamadığını belirtmiştir.⁶⁵ Gökbilgin’in kullanmadığı ve 1544 tarihini taşıyan, Ofcabolu Yörükleri ile ilgili olan defter de, burada değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bunlardan ilki Evâhir-i Zîl-Hicce 950/Şubat 1544,⁶⁶ ikincisi 10 Şa’ban 973/2 Mart 1566⁶⁷ tarihini taşımaktadır. 1544 tarihli defter 64 sayfa olup “Fihrist-i Yörükân-ı Ofcabolu” başlığı altında Ofcabolu Yörükleri’nin meskun olduğu yerler ve burada bulunan ocak sayıları kaydedilmiştir.⁶⁸ 1566 tarihli defter ise 73 sayfadır. Bu defter de Ofcabolu Yörükleri’ne ait olup bu çalışmada zikredilen bir kanunnâme,⁶⁹ fihrist,⁷⁰ Arapça bir mukaddime ile bir de tuğra⁷¹ vardır. Defterde Ofcabolu Yörükleri’nin meskun oldukları yerler ile burada bulunan eşkinici ve yamak sayıları da zikredilmiştir. Üçüncüsü ise 7 Muharrem 1086/3 Nisan 1675 tarihini taşıyan yörüklerle ilgili defterdir.⁷²

Ofcabolu Yörükleri’nin meskun oldukları yerler ile bunların çeşitli tarihlerdeki ocak sayıları defterlerden elde edilen verilere göre aşağıda gösterilmiştir.

Yerleşim Birim	1544	1566	1675
Üsküp ma’a Nökeric ⁷³	15	18	6
Ostrova ⁷⁴	13	14	-
İştib	29	31	8
Pirlepe	23	25	-
Hamurenic(?) ⁷⁵	5	-	-
Tatar Pazarı	1	1	-
Filibe	1	1	-
Yanbolu	2	2	-
Silistre	1	1	-
Tırnova	2	2	-
İhtiman	2	2	-
Köprülü	-	-	1
Serez	-	-	2
Uzuncaova - Hasköy	-	-	1
Toplam	94	97	18

Tabloda da görüldüğü gibi Ofcabolu Yörükleri’nin en yoğun olarak meskun oldukları yerler; İştib, Pirlepe ve Üsküp’dür. İki tahrir arasında ocak sayısında sadece 3 artış olmuştur. 1675’te ise 18 ocağa kadar gerilemiştir.



Gökbilgin, Ofcabolu Yörükleri ile ilgili olarak verdiği listede, Üsküb'ü ayrı olarak "Ostrova maa Nökeric" diye de Ostrova ile Nökeric'i birlikte zikretmiştir.⁷⁶ Oysa Gökbilgin'in kaynak olarak verdiği TD 354 numaralı ve 1566 tarihli defterde, tabloda gösterildiği gibi Üsküb ile Nökeric birlikte, Ostrova da ayrı olarak kaydedilmiştir.⁷⁷

Ofcabolu Yörükleri'nin idarecileri ile eşkinci ve yamak sayıları ise şu şekildedir:

Birimi	Tarihi	
	1544	1566
Zaim	1	1
Ser-asker	1	1
Eşkinci	470	485
Yamak	1880	1940
Toplam	2352	2427

Ofcabolu Yörükleri'nin her iki tarihte de subaşları Hüseyin b. İskender idi.⁷⁸

XVII. yüzyıla ait 1608 tarihli Aynî Ali Risâlesi'nde Ofcabolu Yörükleri'nin ocak sayısı 88 idi.⁷⁹ Bu tarihte ödedikleri vergiler ise zeamete tahsis edilmiş olup miktarı 33.490 akçeydi.⁸⁰ 1653 tarihli Sofyalı Ali Çavuş Kanunnâmesi'nde ise Ofcabolu Yörükleri'nin ocak sayısı 323 olarak kaydedilmiştir.⁸¹

NALDÖKEN YÖRÜKLERİ

Pravadi Vilâyeti Eşkice Köyü'nde "Yörükân-ı Nalband Doğan" isminde bir yörük tarifesi bulunmaktadır. Aynı şekilde Yanbolu'nun muhtelif yerlerinde Naldöken Yörükleri'nin kaydedildikleri görülmektedir. Gökbilgin'e göre bunların ikisi de aynıdır ve diğerlerine nazaran haiz oldukları vasfa göre adlanan bu yörükler muahharan yine ayrı bir teşkilat halinde rol oynayan ve Yanbolu mıntıkasında da ehemmiyetli bir miktarda mevcut bulunan Naldöken Yörükleri'nden başka bir şey değildir. Yörükler arasında Naldöken olduğu gibi Yaydöken Yörükleri de vardır. Yanbolu'da Çok Tatarlar köyünde Yörük-ü Naldöken ve Yörük-ü Yaydöken ayrı ayrı tesbit edilmiştir. Ahmet Refik, Naldöken Yörükleri'nin, buldukları Naldöken mevkiine göre adlandırıldıklarını ileri sürerek, bu mevkiinin Eski Zağra Kazası'na tabi

olup eski adının İshaklar olduğunu belirtmiştir. Halbuki bu yerleşim birimi, kendileri oraya geldiği ve en çok orada buldukları için Naldöken adını almıştır.⁸²

Naldöken Yörükleri, Rumeli'de bulunan yörük grupları içerisinde en önemlileridir. Ocak sayısı bakımından Selanik ve Tanrıdağı yörüklerinden sonra üçüncü sırada gelmektedir. XVI. ve XVII. yüzyıla ait defterlerden bu yörük gruplarının Bulgaristan'ın çeşitli bölgelerinde yerleşmiş olduklarını öğrenmekteyiz. Bununla beraber bu yörük gruplarının XV. yüzyılda da bu bölgede buldukları ve Osmanlı Ordusu'nun Rumeli seferlerinde etkin bir rol oynadıkları tahmin edilmektedir.

Naldöken Yörükleri'ne ait olarak elimizde 8 adet defter bulunmaktadır. Gökbilgin 1543, 1566, 1585, 1601 ve 1608 olmak üzere 5 adet defterin olduğunu belirtmektedir. Yaptığımız incelemede ise Naldöken Yörükleri'ne ait olarak TD 223 (950/1544), TD 357 (973/1566), MAD 620 (981/1574), TD 616 (993/1585), TD 620 (993/1585),⁸³ TD 707 (1017/1608) ile MAD 6641 (1086/1675) olmak üzere 8 adet defter tespit edilmiştir.

Defterlerde kaydedilen hesaplamalar ise fihriste göre yapılmış, ancak defterin içindeki ocak sayıları ile fihristte belirtilen ocak sayıları arasında fark görülmüştür. Örneğin 1544'te defterde 195, 1585'te ise 241 ocak kaydedilmişken fihristte birer fazla yazıldığı tespit edilmiştir.

Dikkat çeken diğer bir husus ise fihristte bir yerleşim birimine ait ocak kayıtlı iken defterde bu yerleşim biriminin hiç kaydedilmediği, buna karşılık ocak sayısının bir başka yerleşim birimine dahil edildiği görülmüştür. Örneğin 1585'te yapılan ilk tahrirde Tekfur Gölü'nde hiç ocak kaydedilmemişken yine aynı tarihte yapılan ikinci tahrirde 4 ocak kaydedilmiştir. 1544'te fihristte Yenice-i Zağra'da 2 ocak olduğu belirtilirken defterin içinde bu yerleşim birimi hiç zikredilmemiştir.

Belirtilen bu defterlere göre Naldöken Yörükleri'nin yerleşim birimi ve ocak sayıları Tablo 3'teki gibidir.

Naldöken Yörükleri'ne ait tabloda görüldüğü gibi 1544'te 196 ocak olan bu yörük grubu 40 yıl sonra yani 1585'te en yüksek sayısına ulaşmış ve 243 ocağa yükselmiştir. XVII. yüzyılın hemen başında yani 1602'de 233



NALDÖKEN YÖRÜKLERİ

Yerleştikleri Yerler	1544	1566	1574	1585 (1)	1585 (2)	1597	1602*	1609	1675
İhtiman	6	7	7	7	7	7	7	-	-
Tatar Pazarı	19	17	19	12	17	12	12	4	5
Filibe	46	48	49	43	48	44	43	21	12
Yenice-i Kızıl Ağaç	3	3	3	2	2	2	2	-	-
Çirmen	9	10	11	10	14	-	10	17	9
Edirne	1	1	1	1	1	1	1	1	7
Yanbolu	7	8	8	10	8	10	-	-	-
Ahyolu	1	1	1	2	2	2	2	-	-
Şumnu	6	8	8	18	14	14	14	4	-
Varna	5	6	8	10	9	22	10	-	-
Hırsova	3	4	5	7	5	-	7	-	-
Tekfür Gölü	1	2	3	-	4	-	6	-	-
Silistre	3	5	6	11	8	12	11	10	-
Çernova	1	3	3	-	3	4	4	-	-
Tırnova	4	5	5	7	3	7	7	-	-
Niğbolu	1	3	3	8	5	2	2	-	-
Hasköy	3	3	4	2	2	2	2	-	1
Akçakızanlık	15	16	18	20	19	20	20	16	8
Yenice-i Zağra	2	2	2	2	3	2	2	10	5
Eskihisar-ı Zağra	60	62	65	53	66	62	53	13	12
Pravadi	-	1	1	2	1	2	2	-	-
Lofça	-	1	1	-	1	-	-	-	-
Dobruca	-	-	-	-	-	-	-	-	10
İzladi	-	-	-	1	-	1	1	-	-
Cisr-i Mustafa Paşa	-	-	-	14	-	14	14	10	-
Aydos	-	-	-	1	-	1	1	-	-
TOPLAM	196	216	231	243	242	243	233	110	69

*Gükbilgin'in kaydı esas alınmıştır.

ocağa düşmüş 1609'da çok büyük düşüşle 110 ocağa, yüzyılın son çeyreğinde ise 69 ocağa kadar gerilemiştir. 1544'ten 1675'e kadar 131 yıllık süre içerisinde Naldöken Yörükleri'nin 26 değişik yerleşim biriminde iskan edilmiş olduğu görülmüştür.

Zaimleri: Mir-livâ-i Yörükân da denilen zaimler ile ilgili olarak Tahrir Defterleri'nde bazı kayıtlar vardır. Bunların isimleri, gelir türleri ve miktarları defterlere kaydedilmiştir. Tespit edilen zaimler, emirlerindeki yamakların sayısı ve kendilerine tahsis edilen miktarlar aşağıda gösterilmiştir.

Zaimler içerisinde en fazla Mustafa Beğ'in bu görevini sürdürdüğü ve 52.500 akçe gibi yüksek bir zeamet tasarruf ettiği görülmektedir.

Tarihi	Zaimin Adı	Yamak Miktarı	Geliri
1544	Behram Beğ	113	29.500
1566	Mahmud Beğ	978	44.460
1574	Mahmud Beğ	1.350	50.000
1585	Mustafa Beğ	1.194	52.500
1585	Mustafa Beğ	1.410	52.500
1597	Mustafa Beğ	1.284	52.500
1609	İbrahim Beğ	430	50.000

Zaimlerin elde ettiği gelirlerin kaynakları ise niyabet adı altında cürmü cinayet, resm-i arûsiyye, çeşitli kazalardan alınan niyabet gelirleri, yamak vergileri ve haymânelerden elde edilen gelirler oluşturmaktaydı. Bunun yanında 1566 tarihli defterde zaim Mahmud Beğ'in, Kanûni Sultan Süleyman'ın Zigetvar Seferi'ne katılıp yararlılık göstermesi sebebiyle 14.910 akçelik bir terakki yapıldığı kaydedilmiştir.⁸⁴ Yine 1574'te kale fethinde hizmeti görülen Mahmud Beğ'in gelirlerinin artırıldığı görülmüştür.⁸⁵ 616 numaralı ve 1585 tarihli defterde ise zaim Mustafa'ya terakki yapılması için Filibe Kadısı Ali, Zağra-ı Atik Kadısı Hüsam ve Cisr-i Mustafa Paşa Kadısı Mustafa Efendi'lerin darsaadete arzda buldukları, bunun üzerine de Zaim Mustafa'ya 2.500 akçe terakki yapıldığı kaydedilmiştir.⁸⁶

Burada dikkat çeken en önemli husus Naldöken Yörükleri'nin ocak sayısının 243'ten 110'a düşmesine rağmen zaimlere tahsis edilen gelirlerde herhangi bir düşmeye rastlanmamasıdır.

Zaimlerin emri altında bulunan yamak sayılarında da önemli farklılıklar görülmektedir. Belirtildiği gibi



1585 yılına ait olan iki ayrı tahrir defterinde Zaim Mustafa Beğ'in birinde (TD 620) 1194 yamağı bulunurken, diğesinde (TD 616) 1410 yamağı olduğı kaydedilmiştir. Diğlerinde de durum aynıdır. Dolayısıyla da yamak sayıları ile zaimlerin tasarruf ettikleri gelirler arasında direk bir temas kurmak hemen hemen imkansızdır.

Seraskerler/Çeribaşılar: Naldöken Yörükleri'nin seraskerlerinin sayıları, yamak miktarları ve elde ettikleri gelirler şu şekilde gösterilebilir:

Tarihi	Ser-Asker	Yamak	Geliri
1544	5	246	12.250
1566	6	286	12.750
1574	6	305	13.650
1585(1)	39	1.543	-
1585(2)	9	754	22.605
1597	20	1.055	39.520
1609	16	-	-
TOPLAM	101	4.189	100.775

Burada dikkat çeken husus, 1544'ten 1574'e kadar ser-asker sayısı hemen hemen aynı olmasına rağmen yamak sayısında belli bir artış olmuş, gelirlerde ise fazla bir artış görülmemiştir. 1585'te yapılan iki tahrirde ise çok büyük farklar vardır. Birincisinde 39 ser-asker, 1543 yamak gösterilirken ikincisinde 9 ser-asker, 754 yamak kaydedilmiştir. 1597'de ise eşkinci ve yamak sayısında önemli bir artış olmuş, buna paralel olarak da gelirleri artmıştır.

Bazı defterlerin sonunda ser-asker ve yamak-ı ser-asker sayıları belirtilmiştir. Bunlardan 1566 tarihli defterde 6 ser-asker, olduğı belirtilirken yamakları kaydedilmemiştir. 1574 tarihli defterde 6 ser-asker, 310 ser-asker yamağı kaydedilmiştir;⁸⁷ yaptığımız incelemede ser-asker yamağının 305 olduğı görülmüştür. 1585 tarihli birinci defterde 42 ser-asker, 1478 ser-asker yamağı kayıt-

lı⁸⁸ iken bunun 39 ser-asker 1543 ser-asker yamağı olduğı tespit edilmiştir. 1585 tarihli ikinci defterde 10 ser-asker 844 ser-asker yamağı kayıtlı⁸⁹ olmasına rağmen 9 ser-asker ve 754 yamağı olduğı görülmüştür. 1597 tarihli defterde ise ser-asker ve yamak sayısı tam olarak tespit edilmiştir.⁹⁰

"Bâ-berat" ve "be-nevbet eda-i hizmet ederler" diye kaydedilen ser-askerlerin emrindeki yamak sayısı ile gelirleri mukayese edilecek olursa belli bir esasa bağlanmadığı açıkça görülebilir.

Eşkinci ve Yamaklar: Yörük grupları içerisinde asıl yoğunluğu oluşturanlar eşkinci ve yamaklarıdır. Naldöken Yörükleri'nin eşkinci ve yamak sayıları elde edilen bilgilere göre aşağıda gösterilmiştir:

Tablodan eşkinci ve yamak sayısı ile bunların gelirlerinde paralel bir artış olduğı anlaşılmaktadır. Bunun yanında 1585 tarihli birinci defter ile 1597 tarihli defterde verilen rakamların aynı olması dikkat çekicidir. Ancak 1602'de eşkincilerin sayısında önemli bir artış olmasına rağmen yamakların sayısı aynı kalmıştır.

Naldöken Yörükleri'nde genelde eşkinci ve yamak sayılarının 5 eşkinci 20 yamak ve 1.000 akçelik hasıl şeklinde kaydedildiğı bilinmektedir. Bununla birlikte 1585 tarihli ikinci tahrirde eşkinci sayısı 5 iken yamak sayısı 25'e, geliri ise buna paralel olarak yamak başına 50 akçe olduğı için 1250'ye çıkarılmıştır. 1609'da ise eşkinci 5, yamak 20 iken elde edilen hasıl 3.500 akçeye yükseltilmiştir. Burada ise her eşkincinin 300, her yamağın ise 100 akçe ödemesi kararlaştırıldığından⁹¹ rakam bu kadar artmıştır.

Elde edilen bu bilgilere göre Naldöken Yörükleri'nin tüm görevlileri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Görevliler	1544	1566	1574	1585(1)	1585(2)	1597	1602	1609
Eşkinci	975	1080	1145	1215	1205	1215	1715	460
Yamak-ı Eşkinci	3.900	4.380	4.620	4.860	6015	4.860	4.860	1.759
Hasılı	195.000	216.000	231.000	243.000	301.250	243.000	-	385.000
Zaim	1	1	1	1	1	1	1	1
Yamak-ı Zaim	113	978	1350	1194	1410	1284	1210	430
Ser-asker	5	6	6	39	9	20	42	16
Yamak-ı Ser-asker	246	286	305	1543	754	1055	1478	-
Eşkinci	975	1080	1145	1215	1205	1215	1715	460
Yamak-ı Eşkinci	3.900	4.380	4.620	4.860	6015	4.860	4860	1759
Toplam Nefer	5.240	6.731	7.427	8.852	9.394	8.435	9306	2.666



Tabloda görüldüğü gibi nefer sayısı olarak 1544'te 5240 kişi olan Naldöken Yörükleri 1566'da %30 artışla 6731'e, 1574'te %42 artışla 7427, 1585 (2)'de %79 artarak 9394'e, 1597'de %61 artarak 8435'e, 1602'de %60 artarak 9306'ya yükselmiş; 1609'da ise ilk tahrire göre %50 azalarak 2666'ya, 1675'te ise çok büyük ölçüde azalarak 138 nefere düşmüştür. Buna göre Naldöken Yörükleri'nin tahmini olarak toplam nüfusu 1544'te 26.200 iken 1585'te 47.000'e yükselmiş; 1602'de küçük bir düşüş olmasına rağmen 1609'da büyük bir azalma kaydederek 13.300'e kadar düşmüştür. XVII. yüzyılın son çeyreğinde ise tamamen önemini kaybederek yaklaşık 700 kişi kadar kalmışlardır.

Naldöken Yörükleri'ne ait olarak 1566, 1574, 1585 (1), 1585 (2), 1597 ve 1609 tarihli defterlerin başına "Kanunnâme-i Yörükân-ı Naldöken" başlığı altında müstakil kanunnâme eklenmiştir. Bu 6 defterin başında bulunan kanunnâmeler muhteva olarak hemen hemen aynıdır.

TANRIDAĞI (KARAGÖZ) YÖRÜKLERİ

Rumeli'deki yörük grupları içerisinde nefer sayısı bakımından en fazla olan Tanrıdağı Yörükleri'dir. Tanrıdağı isminin yazılışı ve okunuşu üzerinde bazı görüşler ileri sürülmüştür. Ahmed Refik; Tekir Dağı, Tengri Dağı, Tengiri Dağı gibi muhtelif şekillerde zikretmiştir. Kaynaklardan anlaşıldığına göre Tekir Dağı ile Tekfur Dağı aynı yeri ifade etmekte olup bugünkü Tekirdağı'nı işaret etmektedir. Tekfur Dağı isminin gerek Aşıkpaşazâde gerekse Müneccimbaşı'da hemen hemen aynı şekilde kaydedildiği görülmektedir.

Tekfur Dağı isminin bu yörük grubunun adlandırılmasında ne dereceye kadar rol oynadığını bilmek ehemmiyet arz etmektedir. Kelimenin Osmanlıca harflerle yazılış şekline bakıldığında Tanrıdağı'nın Tekfurdağı şeklinde okunmasının mümkün olmadığı görülmektedir. Tanrıdağı Yörükleri'nin yerleştikleri yerler de göz önüne alındığında, Tekirdağı havalisinde çok az miktarda buldukları tespit edilmiştir. Dolayısıyla da Tekirdağı ve havalisinin bu yörük gruplarına ismini verdiğini söylemek hemen hemen imkânsızdır. Bilindiği gibi yer ismiyle anılan yörükler genelde o yerleşim biriminde büyük bir yoğunluk oluşturmaktadır. Vize Yörükleri'nin Vi-

ze'de, Yanbolu Tatarları'nın Yanbolu'da yoğun olarak bulunduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır.

Tanrıdağı Yörükleri'nin en yoğun oldukları yerler ise Gümölcine ile Yenice-i Karasu ve havalisidir. Göçebe Türkmenler'in yerleştikleri yerlere, önceki vatanlardaki dağ, nehir, göl adlarını verdikleri bilinmektedir. Buradan hareketle göçleri sırasında birçok yerlere buna benzer isimleri vermişlerdir. Nitekim Anadolu'da muhtelif yerlerde Tanrıdağı, Allahdağı ve Allahü Ekber Dağı vardır. Bir kısım yörüklerin Rumeli'ye geçişlerinde Gümölcine havalisinde bir dağa Tanrıdağı ismini verdikleri, sonradan bizzat kendilerinin buna göre isim aldıkları çok daha kuvvetli bir ihtimaldir. Nitekim Evliya Çelebi, Fericik'in batısında Tanrı-birdi Dağı'nın olduğunu kaydetmiştir. Bahsedilen bu dağ belki de bugünkü Rodop Dağları'nın yüksek bir tepesi olabilir. Karagöz ismi ise sonradan rastlanılan bir isim olup, muhtemelen bu yörük grubunun ileri gelen bir şahsiyetinin ismine izafeten bu adı almıştır.⁹²

Gökbilgin, Tanrıdağı Yörükleri'nin Karagöz ismini almalarının, sadece 1641 tarihli bir vesikada olduğunu belirtmektedir. Ancak yaptığımız incelemede 631 numaralı ve 1591 tarihli defterde ilk defa "Kanunnâme-i Yörükân-ı Tanrıdağı nam-ı diğer Karagöz" kaydına rastlanmıştır.⁹³ Nitekim 1641⁹⁴ ve 1669⁹⁵ tarihli defterlerde de Tanrıdağı nam-ı diğer Karagöz diye kaydedilmişlerdir.

Tanrıdağı/Karagöz Yörükleri'ne ait 1544, 1584, 1591, 1641, 1669, 1675 ve bir de muhtemelen 1675 tarihli defterin bir kısmı olması gereken tarihsiz olmak üzere 7 adet defter tespit edilmiştir. Gökbilgin bu defterlerden 1543, 1584, 1586, 1591 ve 1642 tarihli defterleri çeşitli açılardan değerlendirmiştir. Tarihlerde küçük de olsa farklılıklar vardır. Örneğin 230 numaralı Tahrir Defteri Gökbilgin tarafından 1543 tarihli olarak değerlendirilmiştir. Oysa bu defterin Arapça mukaddimesinin sonunda Evâsıt-ı Zi'l-hicce 950/15-24 Mart 1544 tarihi kaydedilmiştir.⁹⁶ TD 614 numaralı defter, 2 Safer 902/14 Şubat 1584,⁹⁷ TD 631 Evâhir-i Rebiü'l-evvel 999/16-22 Şubat 1591,⁹⁸ TD 774 28 Cemaziye'l-evvel 1051/4 Ekim 1641,⁹⁹ MAD 4807 Gurre-i Şa'ban 1080/25 Aralık 1669,¹⁰⁰ MAD 6641 7 Muharrem 1086/3 Nisan 1675¹⁰¹ tarihini taşımaktadır. Tanrıdağı Yörükleri



1586 tarihinde Kocacık Yörükleri defterinde “ilhak-ı şûd an defter-i Yörükân-ı Tanrıdağı” şeklinde bir kayıt vardır. Burada Şumnu’da 16, Çernovi nâm-ı diğer Rusçuk’da 21, Tırnovi’de 17, Hezargrad’da 9 ve Niğbolu’da 1 ocak olarak kaydedilmişlerdir.¹⁰²

Tanrıdağı Yörükleri ile ilgili olarak 1544, 1591, 1641 tarihli defterlerin başında “Kanunnâme-i Yörükân-ı Tanrıdağı nâm-ı diğer Karagöz” başlığı altında diğer yörük kanunnâmelerinde belirtilen yükümlülükler kaleme alınarak buralara konulmuştur.

Bu tahrirlere göre Tanrıdağı/Karagöz Yörükleri’nin ocak sayıları şu şekildedir:

Tabloda görüldüğü gibi Tanrıdağı Yörükleri’nin en fazla olduğu dönem 1586 ve 1592 tarihidir. XVII. yüzyılda büyük düşüş kaydetmiştir.

Ocakları tespit etmek için çalıştığımız sırada diğer yörük gruplarında olduğu gibi Tanrıdağı Yörükleri’ne ait defterlerde de bazı tutarsızlıklar görülmüştür. Bunları şu şekilde belirtmemiz mümkündür:

1544 tarihli defterde fihristte verilen rakam ile defterin içerisinden sayılarak tespit ettiğimiz ocak sayısı aynıdır. Fakat 1584 tarihli defterde fihristte 5 yerleşim biriminde 64 ocak olduğu belirtilirken defterde yaptığımız incelemede, 8 yerleşim biriminde 97 ocak olduğu görülmüştür. 1591 tarihli defterde ise fihristte 420 ocak olduğu kaydedilmiş yapılan incelemede 426 ocak olduğu tespit edilmiştir. 1641 tarihli defterde ise durum daha da karışıktır. Fihristte 15 yerleşim biriminde 141 ocak tespit edilmiştir. Üstelik bu defterde “Nahiye-i Vilâyet-i Dobruca der Liva-i Silistre ve Niğbolu ocak 220”

TANRIDAĞI / KARAGÖZ YÖRÜKLERİ

Yerleşim Birimi	1544	1584	1586	1591	1641	1669	1675
Temur Hisar	1	-	-	-	-	-	-
Kelemeriye	4	-	-	-	-	-	-
Drama	13	-	23	25	16	14	-
Yenice-i Karusu	58	-	44	43	48	-	47
Gümülçine	60	-	53	53	20	32	30
Dimetoka	8	-	8	9	-	-	-
Ferecik	6	-	8	7	-	-	-
İpsala	10	-	12	12	8	20	7
Keşan	3	-	3	3	-	-	-
Hasköy-Uzuncaova	46	-	51	51	12	-	13
Karacadağ	8	-	9	-	-	-	-
Akçakızanlık	1	-	2	2	5	2	-
Karin-Âbad	1	-	4	4	-	-	-
Yenice-i Kızıl Ağaç	1	-	1	1	-	-	-
Rus Kasrı	1	-	3	1	-	-	-
Ahyolu	2	-	2	2	-	-	-
Yenice-i Zağra	2	-	8	8	-	-	-
Varna	32	15	56	55	-	-	-
Tekfur Gölü	7	-	11	9	-	1	1
Hırsova	5	-	11	13	1	-	-
Silistre	15	8	17	17	-	6	12
Şumnu	12	14	12	18	10	-	4
Pravadi	4	-	4	4	-	-	-
Niğbolu	4	1	-	-	-	1	-
Çernova / Rusçuk	11	25	21	13	-	-	-
Tırnova	13	17	17	17	-	-	-
Razgrad / Hezargrad	-	17	7	7	-	4	-
Agrican	-	-	14	14	-	-	-
Kavala - Çağlayık	-	-	15	14	7	-	15
Havass-ı Mahmud Paşa	-	-	1	1	-	-	-
Hatun-ili	-	-	6	6	-	-	-
Uzunca	-	-	-	8	-	-	-
Çırpan	-	-	-	-	1	1	1
Zağra-i Atik	-	-	-	-	1	1	-
Filiba	-	-	-	-	-	3	3
Halıcıoğlu Pazarı	-	-	-	-	12	11	11
TOPLAM	328	97	423	426	141	96	144



şeklinde kayıt vardır.¹⁰³ Fakat defterin içerisinde ne Dobruca'ya ne de bahsedilen 220 ocağa rastlanmıştır. Sadece herhangi bir ocak belirtilmeden Gümilcine'de 379 yamak olduğu belirtilmiştir.¹⁰⁴ Gökbilgin'in verdiği rakamlarda da bazı farklılıklar vardır.

Zaimleri: Tanrıdağı/Karagöz Yörükleri'nin eldeki mevcut bilgilere göre 2 adet zaiminin ismi kayıtlıdır. Bu zaimler 1544'te Mahmud b. Kure Kemal Beğ ve 1591'de Mustafa b. Hüseyin Beğ'dir. Mahmud Beğ'in 53.351 akçe, Mustafa Bey'in de 60.000 akçelik geliri vardı.

Seraskerler/Çeribaşılar: Tanrıdağı Yörükleri'nin incelediğimiz dönemdeki ser-asker sayısı aşağıda gösterilmiştir:

Görevli Adı	1544	1584	1591	1641	1669	1675
Ser-asker	9	7	47	6	-	4
Yamak-ı Ser-asker	562	655	3795	506	-	127
Hasıl	23.695	23.600	124.945	12.700	-	12.700

Görülüyor ki ser-askerlerin en çok olduğu dönem ocak sayısının 426'ya çıktığı 1591 tarihidir. Ser-asker sayısındaki artışa paralel olarak yamak sayısı ve gelir miktarı da önemli ölçüde artmıştır. Ser-asker ve yamak dağılımında ise herhangi bir oran göz önüne alınmamıştır.

Defterlerde kaydedilmiş olan ser-asker ile yamak-ı ser-asker sayıları ile bizim tespit ettiğimiz rakamlar arasında bazı farklar vardır.

Eşkinci ve Yamaklar: Diğer yörük gruplarında olduğu gibi Tanrıdağı Yörükleri'nde de asıl unsuru teşkil eden birimlerdir. 1544-1675 arası eşkinci ve yamakların sayıları ise şu şekildedir.

Görülüyor ki eşkinci ve yamakların sayısında 1591'e kadar önemli bir artış olmuş, ancak bu tarihten itibaren de XVII. yy. ortalarına hatta son çeyreğine kadar azalmıştır. Bunlara tahsis edilen miktar ise 121.000 ile 532.000 akçe arasında değişmektedir.

Eşkinci ve yamakların sayısında da, defterlerin sonunda verilen toplam rakam ile defterdeki rakamlar arasında fark vardır.

Eşkinci ve yamakların ocak içindeki sayısı ise çeşitli tahrirlerde şu şekilde düzenlenmiştir: 1544'te esas birim olarak eşkinci 5, yamak 20, hasılı 1000 akçe kaydedilmişken; 1584 ve 1591'de Sultan III. Murad'ın emriyle

Görevli Adı	1544	1584	1591	1641	1669	1675
Eşkinci	1625	485	2070	569	396	526
Yamak-ı Eşkinci	6.500	2.475	10.640	2865	2.738	2.845
Hasıl	328.000	121.250	532.500	503.345	341.300	449.965

le yamak sayısı arttırıldığından bunların sayısı 25'e çıkarılmış ve böylece 5 eşkinci, 25 yamak ve 1.250 akçelik hasıl kaydedilmiştir. Bu döneme kadar yamakların ödedikleri miktar kişi başına 50 akçe olmuştur. 1641'de ise eşkinci ve yamak sayısı 5 ve 25 şeklinde kalmasına rağmen geliri 4.000 akçeye yükseltmiştir. Bununla ilgili olarak defterde "Zikr olan Tanrıdağı nâm-ı diğer Karagöz Yörükleri'nin her bir ocakda olan eşkincilerinden üçer yüz ve yamaklarından yüzer akçe her bir ocağa dört bin akçe ola vech-i meşrûh üzere her sene mirî için tahsil olunmağın şerh verildi fi 25 Şehr-i Zi'l-hicce-i şerife sene 1051" şeklinde bir kayıt vardır.¹⁰⁵ Bunun üzerine her eşkinci 300 her yamak ise 100 akçe vergi vermeye başlamıştır ki bu da toplam ocakta 4.000 akçe etmektedir. 1669 tarihinde ise eşkinci 5 iken yamak 30'a çıkarılmış ve hâsil yine 4.000 akçe olarak kaydedilmiştir. Bu durum yani 5 eşkinci, 30 yamak ve 4000 akçelik hasıl 1675 ve tarihsiz olarak zikrettiğimiz MAD 16135 numaralı defterde de aynıdır.

Tanrıdağı/Karagöz Yörükleri'nin bütün görevlileri ile eşkinci ve yamak sayıları ise şu şekildedir:

Görevli Adı	1544	1584	1591	1641	1669	1675	Tarihsiz
Zaim	1	1	1	-	-	-	-
Yamak-ı Zaim	-	430	324	-	-	-	-
Ser-asker	9	7	47	6	-	4	-
Yamak-ı ser-asker	562	655	3.795	506	-	127	-
Eşkinci	1.625	485	2.070	569	396	376	150
Yamak-ı Eşkinci	6.500	2.475	10.640	2.865	2.738	1.945	900
Toplam Nefer	8.697	4.053	16.877	3.946	3.134	2.452	1.050

Buradan da anlaşılacağı üzere kaydedildikleri 1544 tarihinde 8.697 nefer iken 47 yıl sonra 1591'de %100 artarak 16.877 nefere yükselmişlerdir. Fakat bu artışa rağmen XVII. yüzyılda önemli ölçüde nüfus kaybettikleri hatta 1.050 nefere kadar düştükleri görülmüştür.

Tanrıdağı Yörükleri tahmini nüfus olarak 1544'te 43.000 kişi iken 1591'de 84.000 kişiye ulaşmış, 1675'te ise 12.000'e kadar gerilemiştir.

Tanrıdağı Yörükleri'nin gelirleri ise şu şekildedir:

Görevli Adı	1544	1584	1591	1641	1669	1675
Zaimin geliri	3.351	-	60.000	-	-	-
Ser-asker geliri	23.695	23.600	124.945	12.700	-	12.700
Eşkinci geliri	328.000	121.250	532.500	503.345	341.300	449.965
Toplam	405.046	144.850	717.445	516.045	341.300	462.665

Buradan da anlaşıldığı üzere Tanrıdağı Yörükleri'nin gelirlerinin en yüksek olduğu dönem nüfusun en fazla olduğu 1591 tarihidir.



Tarıdağı Yörükleri'ne ait olmak üzere 1544, 1584 ve 1591 tarihli defterlerin başına kanunnâme eklenmiştir.

SELANİK YÖRÜKLERİ

Rumeli'de yörüklerin en yoğun olduğu yer Selanik ve havalisi idi. Fethedildiğinden itibaren Makedonya ve Teselya'nın göçebe hayat tarzına müsait yaylak ve kışlaklarına göçen yörük kabileleri, daha XVI. asrın birinci yarısında bile diğer mıntikalarda bulunanlardan daha kalabalık bir kitle teşkil ediyorlar, büyük bir merkez şehrine izafetle bir teşkilata bağlandıktan sonra da bütün yörük grupları içinde en önemlisi sayılıyorlardı.¹⁰⁶

Selanik Yörükleri		
Yerleşim Birimi	1544	1675
Manastır	7	-
Pirlepe	13	-
Florina	36	-
Şerfice	33	-
Fenar	23	-
Badracık	5	-
Çatalca	60	-
Yenişehir	113	-
Kelemeriye	35	6
Pırnar Dağı	8	-
Yenice-i Vardar	2	-
Avret Hisarı	48	-
Usturumca	28	-
Temur Hisar	8	-
Filibi	10	-
Kızıl Ağaç	2	-
Yenice-i Zağra	1	-
Eskihisar-ı Zağra	6	-
Akçakızanlık	1	-
Hasköy	1	-
Lofça	3	-
Yanbolu	1	-
Tatar Pazarı	7	-
Pravadi	3	-
Silistre	22	-
Tekfur Gölü	2	-
Varna	4	-
Hırsova	2	-
Şumnu	2	-
Çernova	4	-
Tırnova	3	-
Siroz	-	1
Karadağ	-	17
Cum'a Pazarı	-	10
Eğri Bucak	-	14
.....?	-	12
Pravişte	-	10
Beğ Şehri	-	48
Doğan	-	24
TOPLAM	492	162

Gökbilgin, Selanik Yörükleri'ne ait olarak 225 numaralı ve 1543 tarihli tek bir defterin olduğunu belirtmektedir. Gökbilgin'in bahsetmiş olduğu ve emin Halil b. Mahmud ile katip Ahmed b. İsa tarafından hazırlanan bu defter Evâsıt-ı Zi'l-hicce 950/5-15 Mart 1544 tarihini taşımaktadır.¹⁰⁷ Gerçekten de Selanik Yörükleri'ne ait olarak kapsamlı bir şekilde olan başka bir deftere rastlanmamıştır. Bununla birlikte XVII. yüzyılın son çeyreğine ait bir yörük defteri tarafımızdan tespit edilerek burada değerlendirilmeye alınmıştır. 7 Muharrem 1086/3 Nisan 1675 tarihini taşıyan bu defterde Selanik Yörükleri'nin yerleşim birimleri ve ocak sayıları tespit edilmiştir.¹⁰⁸

XVI. ve XVII. yüzyıla ait bu iki defterin değerlendirilmesiyle Selanik Yörükleri'nin 131 yıllık bir dönemdeki durumlarını tespit etmemiz mümkün olacaktır.

Tabloda dikkat çeken bazı hususlar vardır. Örneğin 1544 tarihli defterin fihristinde Selanik Yörükleri 500 ocak olarak kaydedilmiştir. Ancak yapılan incelemede 492 ocak olduğu tespit edilmiştir. Yenişehir'de fihristte 117 ocak, Silistre'de ise 26 ocak olduğu kaydedilmesine rağmen defalarca yaptığımız hesaplamada Yenişehir'de 113, Silistre'de 22 ocak olduğu görülmüştür. Bir diğer dikkat çekici husus ise 1544'te 31 ayrı yerleşim biriminde görülen Selanik Yörükleri'nin 1675'te bunlardan sadece ikisinde görülmesidir. Buradan da Selanik Yörükleri'nin 131 yıl sonraki bir dönemde önceki buldukları yerleri terkedip yeni yerlere yerleştikleri anlaşılmaktadır.

1544 tarihli defterde Selanik Yörükleri'nin en yoğun oldukları yerler Yenişehir, Çatalca ve Avret Hisarı'dır. Bu üç yerleşim biriminde Selanik Yörükleri'nin hemen hemen yarısı yaşamaktadır. 1675 tarihli defterde karşımıza çıkan Beğ-şehri ve Doğan Nahiyeleri'nin yerini tespit etme imkanımız olmadı. Bununla birlikte bu defterde rastlanılan "Hasha-i Cevanib-i Nehr-i Tuna der Liva-i Niğbolu ve Silistre ve Kaza-i Şumnu an Yörükân-ı Selânik" tabiri¹⁰⁹, Selanik Yörükleri'nin bu mıntikalara doğru kaydıklarını ve Tuna Nehri civarına yerleştikleri düşüncesini ortaya çıkarmaktadır.

Zaimler: Selanik Yörükleri ile ilgili elimizde fazla bilgi bulunmadığından ve 1675 tarihli defterde de sadece ocak sayıları verildiğinden bu yörük grubunun idarecilerini sadece 1544 tarihli deftere göre değerlendirmeye sevkettik.



1544 tarihli deftere göre, bu tarihte Selanik Yörükleri zaimi Ahmed b. Abdülmennan Beğ'dir. Ahmed Beğ'in bu dönemde niyabet, cürm-i cinayet ve arûsiyye gelirleri yanında Selanik, Yenişehir, Fenar, Badracık, Çatalca, Florina, Dobruca ve Filibe'deki bir kısım niyabet gelirleri ile haymâne vergilerinden elde ettiği toplam gelir 36.890 akçedir.¹¹⁰

Ser-askerler/Çeribaşlıları: 1544 tarihinde Selanik Yörükleri'nin ser-asker sayısı 13'tür. Bu ser-askerlere bağlı olarak 518 yamak tespit edilmiş olup toplam hasılları 24.250 akçedir.

Eşkinci ve Yamakları: Selanik Yörükleri'nin 1544 tarihinde 2.460 eşkinci ve 9.840 yamağı olduğu tespit edilmiştir. Bunların toplam geliri ise 492.000 akçedir. Bu dönemde her bir ocakta 5 eşkinci, 20 yamak olup hasıllı 1.000 akçeydi.

Selanik Yörükleri'ne ait müstakil bir kanunnâme defterlerde kayıtlı değildir.

Elde edilen bu bilgilere göre Selânik Yörükleri'nin tahmini nüfusu şu şekilde gösterilebilir:

Görevli Adı	1544	1591
Zaim	1	-
Ser-asker	13	-
Yamak-ı Ser-asker	518	-
Eşkinci	2.460	-
Yamak-ı Eşkinci	9.840	324
Toplam	12.832	324

Buna göre 1544'te yaklaşık 64.000 kişi olarak tespit edilen Selânik Yörükleri 1675'te 1.625 kişiye gerilemiştir. Bilindiği gibi yüzyılın sonunda da Evlâd-ı Fatihan teşkilatı bünyesine dahil edilmişlerdir.

VİZE YÖRÜKLERİ

Vize Yörükleri, Rumeli'deki yörük grupları içerisinde sayıca az olanlarından birisidir. Fatih zamanındaki tahrir defterlerinde kaydedilen Hayrabolu Yörükleri'nin XVI. yüzyıldan itibaren Vize Yörükleri diye isimlendirildikleri bilinmektedir.¹¹¹

Vize Yörükleri ile ilgili olarak Gökbilgin 1543, 1557, 1609 ve 1642 tarihli dört defterin olduğunu, 1609 ve 1642 tarihli defterlerin de noksan olarak kaydedildiğini belirtmektedir. Kullanacağımız defterler ise 1544, 1557, 1609, 1642 ve 1675 tarihlidir.

1557 tarihli defterde dikkat çekici bir husus hiç şüphesiz Arapça mukaddimedir.¹¹² Hamd ve salatdan sonra "ammâ bâd fe-hâzâ defterü'l-ecniyetü'l-meşhûrîn be-Yörükân-ı Tanrıdağı el-müntezrin fi Vilâyet-i Rumeli'l-mahmiye. Hurrira müceddeden bi'emri's-şerifi's-sâdır an kabl-i Hazret-i Sultan âlişân sahibkırân ferman-revân ve hakân-ı hilâfet-nişan sami mekân-kitestan zillu'l-lahi fi'l-arzîn min-cânib-i hazret-i melikü'l-müste'an es-Sultan ibnü's-Sultan Sultan Selim Han nebiyyallühü 'ömrühü bi'l-adli ve'l-ebhiye ilâ yevmi'l-ba'si ve'l-mizân bâ-şer. Bi-emânet-i efkaru'l-ibâd Behram b. Abdullah ez-zaim ve bi-kitabet-i ahkirü'l-verâ Mustafa b. Bayezid an ebna-i sipahiyan fi Recebü'l-mürecceb sene erba'a ve sitte ve tis'a mie." şeklinde bir kayıt vardır. Buradaki bazı hususların incelenmesi gerekmektedir. Mukaddimede Tanrıdağı Yörükleri'nden bahsedilmektedir. Oysa bu defterin Tanrıdağı Yörükleri ile hiçbir alakası yoktur. Üstelik bu tarihte yani 1557'de Tanrıdağı Yörükleri'ne ait bir defter de Başbakanlık Arşivi'nde mevcut değildir. Çok ilginç bir husus da, mukaddimede padişah olarak "es-Sultan ibnü's-Sultan Sultan Selim Han" isminin zikredilmesidir. Mukaddimenin yazıldığı tarih ise, Receb 964/Mayıs 1557 olduğuna göre burada Sultan olarak niçin Selim ismi zikredilmiştir? Kanûni Sultan Süleyman'ın babasının ve oğlunun isminin Selim olduğu zaten bilinen bir husustur. Burada Sultan olarak Selim isminin zikredilmesi, defter emini Behram b. Abdullah ile kâtib Mustafa b. Bâyezid'in gönüllerinde Kanuni'nin oğlu Selim'in hükümdar olmasını arzulamalarından mı, yoksa dikkatsizliklerinden mi kaynaklanmıştır? Bu sorunun cevabı sonuncusu olsa gerektir. Yörük defterlerinin hemen hemen hepsinde bulunan bu şekildeki mukaddimelerde böyle bir hataya rastlanılmamıştır. Gökbilgin'in bu konuya hiç temas etmemesi muhtemelen farketmemiş olmasından ileri gelmektedir.

1609 tarihinde Gökbilgin, 19 ocak olduğunu belirtmiş, defterde ise 66 ocak kaydedildiğini söylemiştir. Defterde yaptığımız incelemede 53 ocak tespit edilmiştir. 1642 ve 1675 tarihli defterlerde kaydedilen ocak sayıları ise birbirine çok yakındır ve yerleşim yerleri hemen hemen aynıdır.



VİZE YÖRÜKLERİ

Yerleşim Birimi	1544	1557	1609	1642*	1675
Vize	20	24	34	-	1
Silivri	2	-	-	-	-
Hayrabolu	22	22	-	5	5
Çorlu	13	13	-	6	6
Bergoz / Burgaz	3	3	-	-	3
Pınar Hisar	1	1	-	-	-
Hasköy	2	2	2	2	2
Kırk Kilise	9	9	-	-	-
Edirne	4	4	-	-	-
Eski Baba	8	8	15	7	7
Keşan	1	1	-	-	-
Malkara	7	7	-	3	-
Dimetoka	2	2	-	-	-
İncüğeç	11	11	-	-	-
Saray	-	-	2	2	2
Ruscuk	-	-	-	-	4
Çatalca	-	-	-	4	2
Tekfur Dağı	-	-	-	1	-
TOPLAM	105	107	53	30	32

Zaimleri: Vize Yörükleri'nin 1544 tarihinde zaimi Ramazan Beğ, 1557'de Piri Beğ, Gökbilgin'den naklen 1585'te Mustafa Ağa ve 1609 tarihli defterde ise Süleyman Beğ'dir. Ramazan Beğ'in 147 yamağı, 13.300 akçe geliri, Pirî Beğ'in ise yine aynı miktarda yamağı ve geliri vardır.

Ser-askerleri/Çeribaşılar: Vize Yörükleri'nin ser-askerleri ve yamakları ise 1544 ve 1557'de 4 ser-asker, 160 yamak ve 4.500 akçelik gelirleri vardı. 1609'da ise 3 ser-askeri ve 55 yamağı bulunuyordu.

Eşkinci ve Yamaklar: Vize Yörükleri'nin eşkinci ve yamakları ise aşağıda gösterilmiştir:

Görevli Adı	1544	1557	1609
Eşkinci	525	535	264
Yamak-ı Eşkinci	2.105	2.145	1.650
Geliri	105.000	107.000	132.500

1544 tarihli defterde rastlanılan bir kayıt¹¹³ gerçek-ten ilgi çekicidir. Buna göre; Eski Baba Nahiyesi'nde bir ocak 5 eşkinci ve 25 yamak şeklinde kaydedilmiştir ki bu tarihte genel uygulamaya yani 5 eşkinci 20 yamak sayısına ters düşmektedir. Bir ocakta rastlanılan bu kaydın altına ise bir açıklama yapılmıştır. Bu açıklama; "mezkur ocakda Kalafatçı nam karyede sakin olan on nefer yörük

yamağı için ki sabıkâ eşkincilerine ellişer akçe verirler imiş. Yol üzere olub ayende ve revendeye hizmet ederler avâriz-ı divâniyeden muafıa senede verdikleri ellişer akçenin nısfı ref' oluna deyu ferman olunmağın, ber müceb-i emr-i şerif zıkr olan karyede on nefer kimesnelerden yirmi beşer ve sair karyede vaki' olan yamaklardan ellişer akçe vereler deyu defter-i cedî-i sultanıyeye kayd olundu" şeklindedir. Aynı kayıt 1557 tarihli defterde de yer almaktadır.¹¹⁴ Kalafatçı Köyü'nde oturmakta olan bu 10 yamak, muhtemelen ordunun ve idare müesseselerinin ileri gelen şahsiyetlerinden gelen-gidene hizmet etmeleri şartıyla avâriz-ı divâniye karşılığı olarak verdikleri 50 akçelik verginin yarısı kaldırılarak başka bir yükümlülük altına konulmuşlardır.

Vize Yörükleri'nin nefer sayısı ise şu şekildedir:

Görevli Adı	1544	1557	1609	1675
Zaim	1	1	1	-
Yamak-ı Zaim	147	147	-	-
Ser-asker	4	4	3	-
Yamak-ı Ser-asker	160	160	55	-
Eşkinci	525	535	264	-
Yamak-ı Eşkinci	2.105	2.145	1.650	64
Toplam Nefer	2.942	2.992	1.973	64

Tahmini olarak Vize Yörükleri'nin nüfusu XVI. y.y.'da 15.000 XVII. y.y. başlarında 10.000, yüzyılın sonunda ise 320 kişi civarındadır.

XVII. yüzyılın sonlarına doğru, Balkanlar'da harplerin uzaması ve Osmanlı Devleti'nin savaşları kaybetmesi, bahsetmiş olduğumuz bu yörük teşkilatının bozulmasına sebep olmuştur. II. Viyana mağlubiyetinden sonra yörük teşkilatı büyük bir darbe yemiş, Anadolu'ya göçler başladığı gibi, Rumeli'de de yer değiştirme ve eşkıyalık hareketi artmıştır. Bu sebeple 1691'de aşiretleri iskân teşebbüsü ortaya çıkmış, yörük teşkilatının disiplin altına alınması, fetih ruhunu yeniden canlandırma, insan gücü elde etmek maksadıyla Rumeli'deki yörük grupları, "Evlâd-ı Fâtihan"¹¹⁵ adı altında yeniden teşkilatlandırılmıştır.*

* Bu konuda M. Tayyip Gökbilgin'in Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihan, İstanbul 1957 isimli bir çalışması yer almaktadır. Bu çalışmada Gökbilgin 20 adet Tapu-Tahrir Defteri kullanmıştır. Yaptığımız çalışmada ise Gökbilgin'in kullandığı defterlere ilaveten 11 adet yeni defter daha konuya ilave edilerek bu çalışma hazırlanmıştır.

1 İlhan Şahin, "XVI. Yüzyılda Osmanlı Anadolu'su Göçebelerinin İdarî ve Sosyal Yapısı", *I.Ü. Edebiyat Fakültesi, Tarih Enstitüsü Dergisi (TED)*, s.: 15, İstanbul 1995, s. 252-253.

2 Vahid Çabuk, "Yörükler", *İ.A. c. XIII*, İstanbul 1993, s. 432.

3 Faruk Sümer, "XVI. Asırda Anadolu, Suriye ve Irak'ta Yaşayan Türk Aşiretlerine Umumi Bir Bakış", *İFM*, c. XI, İstanbul 1952, s. 511.

4 İlhan Şahin, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Konar-Göçer Aşiretlerin Hukuki Nizamları", *Türk Kültürü*, s.: 227, Ankara 1982, s. 285; Türkmenlerle ilgili olarak geniş bilgi için bkz.: Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, İstanbul 1992.

5 Sümer, *a.g.m.*, s. 511; Halil İnalçık, "The Yürüks: Their Origins, Expan-



- sion and Economic Role", *The Middle East and The Balkan Under Ottoman Empire*, Bloomington 1993, s. 102-103.
- 6 Halil İnalçık, *The Middle East and The Balkans*, s. 134.
- 7 Şahin, "Konar-Göçer Aşiretler", s. 285.
- 8 Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara 1991, s. 15.
- 9 Halil İnançık, *The Middle East and The Balkans*, s. 100-102.
- 10 Yaşar Yücel, "Balkanlar'da Türk Yerleşmesi ve Sonuçları", *Bulgaristan'da Türk Varlığı*, Ankara 1985, s. 68-69.
- 11 M. Münir Aktepe, "Osmanlılar'ın Rumeli'de İlk Fethettikleri Çimbi Kal'ası", *TD* 1-2 (1949-50), s. 283-85.
- 12 Yusuf Halaçoğlu, "Ekonomik ve Demografik Bakımdan Balkanlar'da Bazı Osmanlı Şehirleri", *Belleteri* LIII/207-208 (1989) s. 637; M. T. Gökbilgin, "Rumeli'nin İskan ve Türkleşmesinde Yörükler", *III. Türk Tarih Kong.*, Ankara 1948, s. 650.
- 13 Ö. L. Barkan, "Balkan Memleketlerinin Toprak Meseleleri", *Toplu Eserler*, I, İstanbul 1980, s. 483.
- 14 Ö. L. Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", *İFM*, XIII, 1-4 (1951-52) s. 62-63.
- 15 Ö. L. Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler, İstila Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler" *VD*. II. Ankara 1942, s. 279-280; Mehmet İbrahim, "Eski Yugoslavya Sınırları Dahilindeki Tarikat Hareketlerinin Tarih İçindeki Gelişimi ve Önemi", *VD*. XXIV (1994), s. 293.
- 16 İlhan Şahin-Feridun M. Emecen-Yusuf Halaçoğlu, "Turkish Settlements in Rumelia (Bulgaria) In The 15 th. and 16 th. Centuries: Town and Village Population", *International Journal of Turkish Studies (IJTS)*, V/2 (1988) s. 25-26; Paul Hehn, "Man and The States In Serbia, From The Fourteenth To The Mid-Nineteenth Century: A Study In Centralist and Anti-Centralist Conflict", *Balkan Studies*, vol. 27/1, Thessaloniki 1986, s. 12.
- 17 Feridun M. Emecen, "XVI. Asırda Balkanların Kuzey-Doğu Kesiminde İskân Tipleri ve Özellikleri Hakkında Bazı Notlar", *V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi Tebliğler*, Ankara 1993, s. 543-550.
- 18 Yusuf Halaçoğlu, "Kuruluşta Günümüze Bulgaristan'da Türk Nüfusu", *V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi Tebliğler*, Ankara 1993, s. 505 vd.
- 19 Gökbilgin, "Rumeli'de Yörükler", s. 14, not. 2; Enver Şerifgil, "Rumeli'de Yörükler", *TDAD*, s.: 12, İstanbul 1981, s. 64.
- 20 Aşıkpaşa-zâde, *Tevarih-i Âl-i Osman*, nşr.: Âli, İstanbul 1332, s. 73.
- 21 Herbert Adams Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, Ankara 1998, s. 153.
- 22 Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler*, s. 16.
- 23 Halaçoğlu, *İskân Siyaseti*, s. 4.
- 24 Halaçoğlu, "Balkanlar'da Bazı Osmanlı Şehirleri", s. 638-639, Ahmed Refik, *Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200)*, İstanbul 1989, s. 94.
- 25 Hasan Kaleshi, "Türklerin Balkanlar'a Girişi ve İslamlaşırma", *TED*, 10-11 (1981), s. 190-192.
- 26 Mehmet İnbaşı, *Osmanlı İdaresinde Üsküp Kazası (1455-1569)*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Erzurum 1995; Halil İnalçık, "Ottoman Methods Of Conguest", *Stydia Islamica*, II (1952), s. 125-127.
- 27 Speros Vryonis "The Condition And Cultural Significance Of The Ottoman Conguest In The Balkans" Actes, *Du Ile Congres International Des Etudes Du Sud-Est Europeën*, Tome III, (7-13 Mai 1970), Athenes 1978, s. 13-15.
- 28 Şerifgil, "Yörükler", s. 64-65.
- 29 Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler*, s.20; Halaçoğlu, "Osmanlı Şehirleri", s. 638.
- 30 Çabuk, "Yörük", s. 434.
- 31 Selahaddin Çetintürk, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Yörük Sınıfı ve Hukuki Statileri", *DTCFD*, II/2, Ankara 1943, s. 109.
- 32 İlhan Şahin, "Osmanlı Devrinde Konar-Göçer Aşiretlerin İsim /na Dâir Bazı Mülahazalar", *TED*, s. 13, İstanbul 1987, s. 195-20
- 33 Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler*, s. 53.
- 34 S. Çetintürk, "Yörük Sınıfı", s. 114; Çabuk, "Yörük", s. 434.
- 35 E. Şerifgil, "Yörükler", s. 65.
- 36 H. İnalçık, *The Middle East*, s. 133.
- 37 Abdülkadir Özcan, "Eşkinci", *DİA*, c. 11, İstanbul 1995, s. 469
- 38 E. Şerifgil, "Yörükler", s. 71-74; Bunların tabii oldukları kanun olarak bkz.: İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Kanun-ı Osmanî Mefhûm-ı Hâkânî", *Belleteri*, s. 59, Ankara 1951, s. 391.
- 39 *BA. TD*. 354 s. 2-6; Bu kanunnâme neşredilmiştir. Ahmed Al *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tablilleri*, c. 6, İstanbul 1993 700.
- 40 Halil İnalçık-Donald Quataert, *An Economic and Social History of man Empire, 1300 -1919*, Cambridge 1994, s. 41
- 41 *BA. MD*. 6 (1212).
- 42 *BA. MD*. 3 (94), (843); Ayrıca bkz. Aleksander Stojanovski, *Der to vo Makedonija*, Skopje 1974. Bu eserde Makedonya'da bulunan çiler ve bunların görevleri hakkında geniş bilgi vardır.
- 43 *BA. MD*. 7, (5); "Ofcabolu Yürükleri'nden bir nöbetlinin Rodan nine tayini...", 28. C.ahir 976.
- 44 *BA. MD*. 12 (1073).
- 45 Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler*, s. 55-82; Halaçoğlu, "Evlad-ı DİA c. II, İstanbul 1995, s. 524.
- 46 Gökbilgin, *a.g.e.*, s. 27-28.
- 47 Gökbilgin, *a.g.e.*, s. 91.
- 48 Gökbilgin, *a.g.e.*, s. 91.
- 49 *BA. MAD*. 5809.
- 50 Aynı defter, s. 4.
- 51 Aynı defter, s. 40.
- 52 *BA. MAD*. 6641.
- 53 Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler*, s. 247; Çetintürk, "Yörük Sınıfı" Gökbilgin, "Rumeli'nin İskanında ve Türkleşmesinde Yörükler" *BA. TD*, 614, s. 4.
- 54 Aynı Ali Efendi, *Kanunnâme-i Âl-i Osman der-Hülasâ-i Mezâmin-Divân*, İstanbul 1280, s. 42.
- 56 *Sofyalı Ali Çavuş Kanunnâmesi*, haz.: Midhat Sertoğlu, İstanbul 19/
- 57 *BA. MAD*. 5809, s. 4-6, 11, 22-24.
- 58 Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler*, s. 101-248.
- 59 Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler*, s. 244-246.
- 60 Ö. L. Barkan, *XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Z nominin Hukukî ve Mali Esasları I. Kanunlar*, İstanbul 1943, s. 26
- 61 Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tablilleri*, c İstanbul 1994, s. 536-541.
- 62 Ahmed Refik, *Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200)*, İstanbul 1/
- 13-15, 21, 26, 38-39, 44.
- 63 Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler*, s. 78-79.
- 64 *BA. TD*. 224; *BA. TD*. 354.
- 65 Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler*, s.79-80.
- 66 *BA. TD*. 224, s. 3.
- 67 *BA. TD*. 354, s. 12.
- 68 *BA. TD*. 224, s. 1.
- 69 *BA. TD*. 354 s. 1-6.
- 70 Aynı defter, s. 10.
- 71 Aynı defter, s.12-13.
- 72 *BA. MAD*. 6641.
- 73 Üsküp ile birlikte zikredilen Nökeriç muhtemelen Üsküb'e tabii goriç ya da Nagofça adlı köydür. *BA. TD*. 12 cr. 1586; *MAD*. 54/ *TD*. 4. s. 690; *TD*. 16 M, s. 69; *TD*. 149, s. 57; *TD*. 370, s. 1 232, s. 66.
- 74 Ostrova, Serez Kazası'na bağlı bir nahiye idi. *BA. TD*. 354, s. 30



- 75 Bu yerleşim birimi 1566 tarihli defterde kayıtlı değildir.
76 Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler*, s. 81.
77 BA. TD. 354, s. 10, 14.
78 BA. TD. 224 s. 4; BA. TD. 354 s. 14.
79 Aynî Ali Efendi, *Kanunnâme-i Âl-i Osman*, s. 17, 101, 197.
80 Aynı eser, s.10, 183, 224.
81 *Sofyalı Ali Çavuş Kanunnâmesi*, s. 17.
82 Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler*, s. 28-29.
83 1585'te iki tahrir vardır. Bu sebeple 1585 (1), 1585 (2) şeklinde gösterilmiştir.
84 BA. TD. 358, s. 15.
85 BA. MAD. 620, s. 31.
86 BA. TDi 616, s. 35.
87 BA. MAD. 620, s. 165.
88 BA. TD. 620, s. 179.
89 BA. TD. 616, s. 188.
90 BA. TD. 685, s. 186.
91 BA. TD. 707, s. 14 vd.
92 Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler*, s. 64-68.
93 BA. TD. 631, s. 4.
94 BA. TD. 774, s. 3.
95 BA. MAD. 4807, s. 2.
96 BA. TD. 230, s. 7.
97 BA. TD. 614, s. 12.
98 BA. TD. 631, s. 12.
99 BA. TD. 774, s. 4.
100 BA. MAD. 4807, s. 36.
101 BA. MAD. 6641, s. 63.
102 BA. TD. 614, s. 5.
103 BA. TD. 774, s. 3.
104 Aynı defter, s. 53-56.
105 BA. TD. 774, s. 56.
106 Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler*, s. 74.
107 BA. TD. 225, s. 2.
108 BA. MAD. 6641, s. 10-11.
109 BA. MAD. 6641, s. 61-62.
110 BA. TD. 225, s. 4.
111 Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler*, s. 82-84.
112 Aynı defter, s. 3.
113 Aynı defter, s. 53.
114 BA. TD. 303, s. 64.
115 Yusuf Halaçoğlu, "Evlâd-ı Fâtihan", DİA. XI, s. 524.